

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1903. Första Kammarén. N:o 18.

Onsdagen den 25 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *von Friesen* afämnaðe Kungl. Maj:ts nedan-nämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående pension å allmänna indragningsstaten för rege-mentsintendenten vid Skånska dragonregementet Carl von Geijer; och

2:o) angående pension å allmänna indragningsstaten för extra sadelmakeriarbetaren vid Stockholms tygverkstäder O. F. K. Tiberg.

Justerades protokollet för den 18 i denna månad.

Anmälðes och bordlades

statsutskottets utlåtañde n:o 26, angående såväl Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till nya byggnader och anläggningar vid statens redan trafikerade järnvägar som ock inom Riksdagen väckta motioner i ämnet; äfvensom

bevillningsutskottets betänkanden:

n:o 15, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om vissa ändringar i förordningen angående bevillning af fast egendom samt af inkomst den 3 december 1897;

Första Kammaréns Prot. 1903. N:o 18.

n:o 16, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande borttagande eller nedsättning af tullen å alkoholfria viner; och

n:o 17, i anledning af väckt motion rörande ändring i tullen å gjutna hjulnaf och delar därtill.

Upplästes ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 101, utvisande, att nämnda kammare biträdt det beslut, Första Kammaren för sin del fattat om tillsättande af ett särskildt utskott för behandling af Kungl. Maj:ts nedannämnda propositioner:

1:o) med förslag till ecklesiastik boställsordning; och

2:o) med förslag till förordning om ecklesiastika byggnads-lånekassor.

Herr talmannen yttrade, att han, efter öfverenskommelse med herr talmannen i Andra Kammaren, finge föreslå, att Första Kammaren ville besluta att vid det sammanträde, som komme att hållas nästa lördag, företaga val af dels ledamöter och suppleanter i Riksdagens särskilda utskott n:o 3, dels ock elektorerna och suppleanter för anställande af föreskrifna val af fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret jämte suppleanter för Riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Detta förslag antogs.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran lagutskottets under gårdagen bordlagda memorial och utlåtanden n:is 26—28.

Ang. ansvarsfrihet för åtgärder vid riksbyggnaderna på Helgeandsholmen. Föredrogos å nyo sammansatta stats- och bankoutskottets den 21 och 24 innevarande februari bordlagda utlåtande n:o 1, i anledning af verkställd granskning af fullmäktiges i riksbanken och fullmäktiges i riksgäldskontoret åtgärder för utförande af det dem gemensamt lämnade uppdrag i fråga om uppförande å Helgeandsholmen af riksdags- och riksbankshus.

Herr Lithander: Herr grefve och talman, mine herrar! Det är naturligtvis icke för att framställa den ringaste invändning mot den föreslagna dechargen, som jag tagit mig friheten begära ordet; ej heller har jag för afsikt att uttala någon som helst erinran med afseende å riksdagshuskommittéens åtgöranden med byggnaderna på Helgeandsholmen. Skulle något därvid sägas, vore det väl naturligast att till riksdagshuskommittéen framföra ett uppriktigt tack för det mödosamma uppdrag, som kommittéen omfattat med sådant nit, ett uppdrag, som ju är fullkomligt olönadt och ingalunda i allo angenämt.

Hvad jag däremot vill tillåta mig att gifva uttryck åt är min egen liksom många andra ledamöters af Riksdagen mening, att arbetet bedrivs med en tämligen oförklarlig långsamhet. Jag säger oförklarlig, därför att det ju måste vara för den utomstående rätt underligt, att för detta arbete kräfvades så ofantligt många år. I synnerhet sedan de svåra grundläggningsarbetena redan för länge sedan äro färdiga, trodde man väl ändå, att husens uppförande och inredning icke skulle kräva så ofantligt lång tid. Det är ju icke underligt, om man gör sina reflexioner i detta afsende, då man ju sett, hurusom samtidigt med riksdagsbyggena uppförts mycket stora byggnader i Stockholm. Så är t. ex. fallet med Operahuset, som påbörjades mycket senare än riksdagshuset, men för flera år sedan är färdigt. Likaså Centralpalatset, Skånebanken och den stora bankbyggnad, som är uppförd, där det Bondeska palatset var beläget, samt sist, men icke minst, det stora posthuset. Alla dessa byggnader påbörjades senare än riksdagshuset, men äro dock färdiga, en del redan sedan flera år tillbaka.

Hvari nu orsakerna till detta ligga, har man — jag upprepar det — svårt att förstå. Jag är fullkomligt viss om, att det ingalunda beror på riksdagshuskommittéen. Men det är egendomligt med statens byggnader, att de skola taga så ofantligt mycket längre tid än byggnader i allmänhet. Riksdagen har med stor beredvillighet lämnat ett stort anslag utöfver det först begärda, och det meddelades då, visserligen icke här i kammaren, men man och man emellan, att man skulle med säkerhet komma att inflytta år 1905. Ja, därmed ha ju Riksdagens ledamöter fått nöja sig, och jag vill blott uttala den förhoppningen, att icke någon öfverraskning måtte inträffa år 1905, utan att vi då verkligen få flytta in i den nya byggnaden. Ty nu börjar man att blifva litet orolig. Det kan icke förnekas, det känna vi alla, att man ofta hör uttalas en viss missbelåtenhet med det långa dröjsmålet.

Jag har intet yrkande att göra.

Herr Boström, Filip: Jag är delvis förekommen af den föregående ärade talaren. Jag har naturligtvis i likhet med ho-

Ang. ansvarsfrihet för åtgärder vid riksbyggnaderna på Helgeandsholmen.
(Forts.)

*Ang. ansvars-
frihet för
ätgärder vid
riksbyggnaderna på Hel-
geandsholmen.*

(Forts.)

nom icke någon som helst erinran att göra mot sammansatta stats- och bankoutskottets förslag om decharge för herrar fullmäktige, ty jag är alldeles öfvertygad om, att Riksdagen i sin helhet med den största tacksamhet beviljar en sådan för det svårösta, otacksamma och lönlösa arbete, som herrar byggnadskommitterade bland fullmäktige nu under 15 år haft för fullgörande af det uppdrag, som blifvit dem lämnadt med anledning af Riksdagens beslut om dessa byggnader.

När jag i år genomläste fullmäktiges utlåtande till stats- och bankoutskotten med redogörelse för de utgifter, som under år 1902 förekommit för dessa byggen, så fäste jag min uppmärksamhet vid, att en så pass stor summa som 61,000 kronor hade under år 1902 utgått till ritkontoret. Med anledning däraf har jag anhållit att få en tablå uppgjord öfver de olika posterna i de kostnader, som under dessa 15 år utgått för de ifrågakvarande byggena. Jag finner af denna tablå, att kostnaderna för ritkontoret hafva under de näst föregående åren uppgått till omkring 40,000 kronor, under det att samma kostnader år 1902 sprungo upp till 61,000 kronor. Jag hade för min del tänkt mig, att kostnaderna för dessa ritningar, hvilka uppenbarligen måste vara synnerligen vidlyftiga, skulle hafva varit större under den tid, då hela byggnadsplanen uppgjordes och för detta ändamål större arbetskrafter erfordrades. Nu vet jag mycket väl, att till kostnaderna för riksdagshuset hafva under de senaste åren kommit kostnaderna för riksbankshuset och att därvidlag äfven ritningarna spelat in; men det synes mig ändå ganska anmärkningsvärdt, att man på ett år kunnat konsumera 61,000 kronor för ritkontoret, ty för en sådan summa får man dock en oändlig mängd, låt vara aldrig så väl utförda, ritningar. Då jag nu ser herr ordföranden bland byggnadskommitterade här närvarande, tillåter jag mig att till honom ställa en vördsam förfrågan, huruvida man har att emotse, att denna post kommer att för framtiden till beloppet minskas.

Den tablå öfver utgifterna, som jag erhållit, är för öfrigt synnerligen intressant att studera, men jag vill icke vidare trötta kammaren med några siffror.

När jag åtföljde sammansatta stats- och bankoutskottet på dess vandring genom de olika lokalerna i riksdagshuset, väckte det min uppmärksamhet, att så mycket af arbetet ännu återstår ofullbordadt. På grund af den framställning, som herrar fullmäktige afgåfvo till Riksdagen förlidet år, hade man inom Riksdagen tänkt sig, att Riksdagen skulle kunna dit inflytta i januari 1905. Jag tror för min del, att utsikterna härtill icke äro synnerligen stora. Jag medgifver visserligen, att ett dröjsmål har åstadkommits genom den motion, som inom Andra Kam-maren väckts af herr Höjer, och i hvilken föreslås, att riksgäldskontorets lokal skall utrymmas för biblioteket och att riksgälds-

kontoret skall bibehållas i sin nuvarande byggnad. Men jag hoppas och tror, att det sammansatta utskottet snart skall komma in med sitt förslag i detta ämne och att sålunda denna anledning till dröjsmål icke skall länge fortfara. Jag tror emellertid, att arbetena måste bedrivas med större styrka, om det skall vara möjligt att på den korta tid, som återstår, få dem färdiga.

På samma gång tillåter jag mig att vända mig till herr Törneblad med en vördsam förfrågan, i hvilket läge brofrågan för närvarande befinner sig. Jag vet, att för en tid sedan detta förslag remitterades från Kungl. Maj:t till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, men jag har mig icke bekant, om det ligger där ännu eller om man har att snart vänta en definitiv lösning på denna fråga, hvilket naturligtvis är af synnerligt stor vikt för att få hela den yttre planeringen verkställd i behörig tid. Hvad den saken beträffar, finnes här i Stockholm så mycket arbetsfolk, att detta arbete lätt nog kan blifva utfördt; värre är det med inredningen, af hvilken mycket mera återstår, än jag hade tänkt mig.

Jag tillåter mig vördsamt hemställa, att herr Törneblad ville gifva mig upplysningar i de hänseenden, jag nu angifvit.

Herr Törneblad: Herr talman, mina herrar! De båda föregående talarne hafva gifvit uttryck åt en viss oro öfver att riksdagshusets byggande har fordrat så lång tid. Jag ber att då i första rummet få hänvisa till den redogörelse, som förra året, i sammanhang med begäran om ökad anslag, lämnades för arbetets gång, och de hinder, som stått i vägen för dess påskyndande. Då emellertid detta synes icke vara i fullt friskt minne, skall jag tillåta mig rekapitulera det viktigaste af hvad som då af fullmäktige anfördes.

Bland annat framhölls då, att arbetet, som egentligen skulle hafva börjat 1889 eller 1890, icke kunde effektivt påbörjas förrän år 1895, emedan inom Riksdagen under tiden framkommo åtskilliga ändringsförslag, som föranledde dels ändringar i ritningarna och dels uppskof, enär man var osäker, huru med ärendet skulle gå. De ritningar, som nu ligga till grund för arbetet, stadfästes i slutet af år 1894. Först 1895 kunde man således påbörja arbetet enligt dessa. Men icke nog därmed; äfven sedan framkommo ändringsförslag. Kungl. Maj:ts dom i afseende å strandregleringen utfärdades icke förrän i slutet af 1896; alltså blef den sidan af arbetet icke möjlig att sätta i gång förrän 1897. Man kan således säga, att ifrån det beslutet fattades, till dess ett på alla håll fullt effektivt arbete kunde sättas i gång, hade förflutit en tid af omkring 9 år.

Sedan dess har man försökt att gå till väga så fort man har *kunnat*. Det är mycket lätt för kammarens ledamöter att förstå, att ett så allvarsamt arbete som grundläggningen — den påbörjades dock tidigare — för riksdags- och riksbankohusen med

Ang. ansvarsfrihet för åtgärder vid riksbyggnaderna på Helgeandsholmen.
(Forts.)

Ang. ansvarsfråhet för åtgärder vid riksbyggnaderna på Helgeandsholmen. den strandreglering och de kajanläggningar, som nu bedrifvas och hvilka fordrat åtskilliga öfverenskommelser, äfven på sista tiden, icke kunde för mycket forceras utan att man riskerade arbetets solida beskaffenhet och utseende för framtiden.

(Forts.)

Ritkontoret eller dess chef har en ganska ansvarsfull uppgift, nämligen att på alla håll söka företräda det estetiska intresset, under det att kommittén och dess öfriga biträden skola i viss mån tillgodose de praktiska intressena. Herrarna känna mycket väl, att under en byggnads förtgång de estetiska och praktiska intressena understundom hafva litet svårt att förlika sig med hvarandra, men ett sådant nationalverk som detta måste man ju vara mycket angelägen att icke påskynda så, att utseendet eller prydligheten skulle på något sätt förlora, allra helst som man dagligen eller åtminstone månatligen i pressen påminnes om sina skyldigheter i detta afseende. Därför har man också varit angelägen att åt ritkontoret lämna de krafter, som det ansett sig behöfva, på det att icke genom någon försummelse från den ledande kommittéens sida ritkontoret skulle blifva alltför öfveransträngdt eller hindradt att lämna ritningar i rätten tid. Detta har varit ett särskildt skäl att äfven år 1902 bibehålla hvad som ansetts vara för ritkontoret nödigt.

Jag kan dock i detta fall lugna med att summan 61,000 kronor måste tagas med någon modifikation. I dessa 61,000 kronor ingå först och främst 13,000 kronor, som afse modellbeställningar hos skulptören T. Lundberg för den stora, krönande gruppen, hvilken skall vara färdig år 1904. Lundberg utför detta arbete, för att det skall gå fort, i Italien, hvilket också i det hela blir billigare. Vidare ingå där åtskilliga andra utgifter för modeller och hvad därtill hörer, ritmateriel och sådant, uppgående till närmare 8,000 kronor, samt vissa poster för administrationen af arbetet, dagsverkslistor, kontrollerandet af arbetskostnaderna och dylikt, hvilket går till 3,000 kronor eller något mera och icke hör till ritningarna. Vidare ingå i den anförda summan arfvoden till ritkontorets chef och till en af kommittéens adjungerade ledamöter samt till den närmast under chefen stående arkitekten, hvilken dock tyvärr har på egen begäran i dagarna lämnat kontoret, när han skolat ägna sig åt arbeten på annat håll. Det är således tämligen gifvet, att utgifterna detta år komma att minskas med åtminstone en del af denna arkitekts aflöning, men däremot kan jag alls icke svara för, att utgifterna öfver hufvud taget komma att för året nedsättas. Man har nämligen att räkna med kostnaderna för de modeller, som utföras af Lundberg. Men detta är en särskild sak; dessa modeller afse den krönande gruppen, de blifva ganska dyrbara och måste vara det, om gruppen skall blifva af någon verkan.

Således låter det förklara sig, att ritkontoret år 1902 har kostat litet mera än eljest, då man nämligen under ritkontoret

har fört en del saker, såsom modeller och annat, hvilka ju kunna föras på annat håll, men också lika väl kunna uppföras på sätt nu skett.

Hvad vidare beträffar arbetet för framtiden, vill jag nämna, att samtidigt med det att fullmäktige ingingo till Riksdagens kamrar med begäran om anslag, uppgjordes en tablå och en plan för, huru arbetet skulle komma att utföras under åren 1902, 1903 och 1904. Jag har den planen här i min hand, den är mycket specificerad. Af densamma visar det sig, att allt hufvudsakligt är koncentreradt på åren 1902 och 1903, under det att för år 1904 återstå väsentligen endast avslutande arbeten. Jag skall icke trötta herrarna med att ur denna plan läsa upp något längre utdrag; jag vill blott framhålla, att man tänkt sig, att de arbeten, som äro uppförda för år 1904 — de äro icke synnerligen många, inalles blott sex poster — till större delen skola vara färdiga under sommaren 1904, vissa till och med på våren. För år 1903 äro posterna icke heller många; de äro till antalet blott 13, och bland dessa ingå 2 beställningsposter. Däremot äro dessa senare poster koncentrerade på 1902; för detta är upptager planen 22 särskilda poster, hvaribland 9 beställningsposter. Det är gifvet, att beställningarna måste blifva ganska många år 1902; år 1903 äro de blott 2, och för år 1904 förekomma icke alls några beställningar. De 9 beställningsposterna äro redan utförda så till vida, att beställningar skett. Hvad öfriga arbeten angår, äro enligt en redogörelse, som jag icke skall trötta herrarna med att uppläsa, men som jag med nöje skall lämna den ärade interpellanten, de flesta af dem så väsentligt undangjorda, att endast helt obetydligt återstår. Det är sant, att den högst väsentliga posten *trappornsbekröning* har först för några veckor sedan blifvit klarerad; men det är en mycket allvarsam sak, beträffande hvilken man ansett sig böra anlita biträde af sakkunniga för att granska hvad som i detta afseende blifvit uppgjort. Emellertid är beslut redan fattadt; beställningar hafva gjorts och aftal träffats.

Hvad åter angår vissa andra poster, har man funnit sig böra dröja något. Så har t. ex. i fråga om gårdarnas asfaltering, som skulle hafva utförts under år 1902, man ansett sig icke kunna göra detta arbete under det året, utan velat vänta, till dess marken satt sig något mera. Detta är således en ren försiktighetsåtgärd.

Beträffande riksgäldskontoret hade man hoppats, att i dess lokal ritkontoret skulle kunnat inflytta våren 1903, hvilket hade varit till fördel i åtskilliga afseenden; men för närvarande har man ju, i afvaktan på den föreliggande motionens utgång, måst afstå från att pådrifva inredningen för riksgäldskontoret. Äfven från andra håll hafva framkommit förslag och framställningar, som föranledt därtill, att man icke velat verkställa vissa arbeten,

Ang. ansvars-
frihet för
åtgärder vid
riksbyggnaderna på Hel-
geandsholmen.

(Forts.)

Ang. ansvarsfrihet för åtgärder vid riksbyggnaderna på Helgeandsholmen. förrän det blifvit alldeles klart, om förslagen skulle kunna vinna något afseende.

Jag har all anledning att tro, att, såsom arbetet hittills har gått och med den lifliga önskan, som inom kommittéen råder, att fullgöra det i rätt tid, det icke skall möta något hinder för Riksdagen att inflytta under 1905, allra helst som, efter hvad jag redan nämnt, beräkningarna för år 1904 skett så, att man där har en respittid. Men ingen kan svara för framtiden; ingen kan svara för, att arbetet blir färdigt på beräknad tid. Det kan uppstå oförmodade händelser, arbetsinställelser och annat; och för hvarje gång som ett nytt förslag framkommer om förändring af den ursprungliga anordningen, för hvarje sådan gång fördröjes arbetet betydligt, icke blott därigenom att det särskilda arbetet ej kan utföras, utan därför att arbetena stå i ett sådant sammanhang till hvarandra, att, om ett visst arbete icke kan utföras i rätt tid, äfven andra arbeten komma att däraf lida; af detta hafva vi daglig erfarenhet.

Jag har likväl alls icke någon anledning att tro, att hinder skall möta för Riksdagen att inflytta år 1905, men säkert är det naturligtvis icke. Jag tror dock icke, att denna fråga står annorlunda nu, än fallet var i fjol, om man blott kan få tillräckliga krafter och inga särskilda svårigheter uppkomma.

Hvad broarna angår, så äro anbud redan lämnade på den södra, mindre bron; och arbetena å densamma torde kunna påbörjas ganska snart. I fråga åter om den större bron ligger ärendet hos Kungl. Maj:t; och fullmäktige hafva därvidlag icke dröjt för länge, ty det är snart ett år, sedan deras förslag ingick till Kungl. Maj:t. Det torde emellertid icke tillhöra vare sig fullmäktige eller kommittéen att hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen eller hos Kungl. Maj:t söka påskynda behandlingen af ärendet, för hvars noggranna pröfning myndigheterna torde hafva anledning att taga sig god tid. Denna norra bro har emellertid intet att skaffa med riksdagshusets färdigblifvande, och det har knappast heller den södra, enär man från annat håll beredt sig tillträde till byggnadsplatsen.

I afseende å byggnadsplatsens planering har det nyligen uppdragits åt arkitekten att i samråd med en sakkunnig man så fort som möjligt afgifva förslag å därför erforderliga åtgärder. Basarens hyresgäster komma enligt fattadt beslut att uppsägas till afflyttning den 1 oktober 1903 eller möjligen någon senare dag af samma år eller å dag i januari eller februari år 1904.

För sin del har kommittéen beslutat att hädanefter sammanträda hvar vecka, i stället för, såsom förut, hvar annan eller hvar tredje vecka just i syfte att kunna närmare kontrollera den uppgjorda planen, på det att, åtminstone från dess sida, intet må lämnas oförsökt för att få byggnadsföretaget afslutadt å utlofvad tid.

Herr Boström, Filip: Jag tillåter mig att till den förre talaren frambära min tacksamhet för de upplysningar, han i anledning af min interpellation lämnat. Det svar, som af honom afgifvits i fråga om kostnaderna för ritkontoret, är fullt upplysande; och därvidlag finnes ej alls något att anmärka, sedan man hört anledningen till den höga siffran.

Ang. ansvarsfrihet för åtgärder vid riksbyggnaderna på Helgeandsholmen.

(Forts.)

Hvad själfva byggnadsfrågan angår, instämmer jag på det lifligaste i den af den ärade talaren uttalade förhoppning, att intet hinder måtte uppstå för arbetenas gång, utan Riksdagen kunna år 1905 inflytta i den nya byggnaden.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Föredrogs å nyo bevillningsutskottets den 21 och 24 i denna månad bordlagda betänkande n:o 10, i anledning af väckta motioner om förhöjning af tullen å förhydnings-, press- och takpapp.

Höjning af tullen å vissa slags papp.

Herr Almgren, Oscar: Herr grefve och talman! Mine herrar! Utgången af denna fråga i denna kammare är naturligtvis gifven; men jag anser det dock vara i sin ordning, att åtminstone en eller annan gång här uttalas de saksäl, som äro bestämmande för minoriteten inom bevillningsutskottet.

Förhållandet är, att ifrågavarande motion är särskildt ägnad att väcka uppmärksamhet; herrar motionärer hafva nämligen här lyckats slå rekord. Jag kan icke från min riksdagsverksamhet minnas, att någonsin förut en motion framkommit, som afsett att fyrdubbla en redan bestående tullsats. Detta skulle emellertid här blifva fallet. Bevillningsutskottet har godkänt de skäl, som af motionärerna anförts, nämligen dels att importen af denna vara vore så stor och i sådan stegring, att en gräns borde sättas därför, och dels att den nuvarande tullsatsen vore alldeles för obetydlig. Hvad importen beträffar, äro emellertid de siffror, som därom anförts, i viss mån vilseledande, enär man nämligen under rubriken »förhydnings-, press- och takpapp» sammanfört olika sorter papp, ehuru man här afser att skydda blott en viss del af dessa pappvaror, nämligen takpappen. Granskar man närmare dessa siffror öfver importen, finner man, att af här upptagna 2,600,000 kilo 1,100,000 kilo förskrifva sig från England och Holland; och det är bevisligt, att denna import icke utgöres af sådan takpapp, som frågan här närmast gäller. Vidare uppgår importen från Tyskland till 1,152,000 kilo; och äfven denna import torde endast till någon mindre del omfatta artikeln takpapp. En annan del kommer från Finland; och denna finska vara är med den svenska jämförlig i fråga om kvaliteten, medan den tyska däremot är sämre.

*Höjning af
tullen å vissa
slags papp.*
(Forts.)

Nu säger utskottet, att den nuvarande tullsatsen är så låg, att man måste sätta en gräns för den stigande importen. Denna tullsats är emellertid icke så låg, om man, såsom sig bör, beräknar dess procenttal i förhållande till varans värde vid ankomsten till första svenska tullstation. Motionärerna utgå åter från varans försäljningsvärde inom landet och komma naturligtvis då till helt andra siffror. Enligt uppgifter, som blifvit mig lämnade från fullt tillförlitligt håll, skulle den af motionärerna föreslagna tullsatsen i afseende å den tyska varan utgöra 35 % af värdet, för den finska varan åter 20—25 %; och detta måtte väl tyckas vara en något hög tullsats för en vara, som utgör ett så viktigt byggnadsmaterial.

Jag ber särskildt att få fästa uppmärksamheten därå, att i våra dagar mycket ifras för beredande af egna hem. Regeringen är till och med sysselsatt med en utredning därom, huru för sådant ändamål lån skola kunna lämnas på fördelaktiga villkor. Man skulle således å ena sidan lämna lån på statens bekostnad för att understödja denna verksamhet, men å andra sidan, genom att fördyra detta byggnadsmaterial, göra det svårare för de mindre bemedlade att nå fram till det önskade målet.

Det har vidare sagts, att de tyska tullförhöjningarna skulle för Riksdagen utgöra en anledning att nu vidtaga en höjning äfven i dessa tullar. I detta afseende tillåter jag mig hänvisa till hvad reservanternas från Andra Kammaren därutinnan yttrat. Det vore ju önskligt, att den utredning, som Riksdagen i detta hänseende begärt, först blefve vidtagen, innan man på ett ensaka område beslutar en förändring. Det är att hoppas, att äfven i detta afseende måtte bibehållas den status quo, vid hvilken man på många håll anser sig böra tills vidare fasthålla.

Jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Herr Petri: Herr grefve och talman! Mine herrar! Den föregående ärade talaren nämnde, att motionärerna slagit rekord, i det att de begärt tullsatser, som skulle vara fyra gånger högre än de nuvarande. Ja, det är rätt mycket, det medgifver jag; men betraktar man saken närmare, tror jag, att därmed ej är så farligt. Man måste komma i håg, att tullen på takpapp för närvarande är ett öre per kilo; och om den då i stället sättes till fyra öre, blir det ungefärligen 20 % af varans nettopartivärde. Detta är en tullsats, som i fråga om industrialster alls icke är ovanlig, så vidt jag minns rätt; här finnes ett flertal både industrialster och till och med lifsförnödenheter, som draga ännu högre tull än 20 % af värdet. Det är sant, att papp är en nödvändighetsartikel, som är behöflig för hvar och en, och man säger, att det då vore orätt att fördyra en dylik vara. Men just emedan det är en nödvändighetsvara, anser jag det vara skäl att söka skydda densamma, så att tillverkning därpå fortfarande må kunna

äga rum inom landet och vi icke alldeles öfverlämnas åt utlandets godtycke i den delen. Skulle icke här en förändring af tulltaxan komma till stånd, lärers antagligen den fabrikation, som inom landet drifves i denna bransch under mycket tryckta förhållanden, komma att upphöra; och då blir utländingen alldeles enväldig på den marknaden. Om sådant blir till fromma vare sig för landet i dess helhet eller för den enskilde, vill jag emellertid lämna åt herrarne själfva att bedöma.

*Höjning af
tullen å vissa
slags papp.
(Forts.)*

Det låter, som jag nämnde, något högt, då man säger, att tullen här skulle blifva 4 öre i stället för ett öre per kilo; men jag ber att få påpeka, att hela denna tull dock icke gör mera än omkring $\frac{1}{2}$ öre per kvadratfot takpapp och ungefär $\frac{2}{10}$ öre per kvadratfot förhrydningspapp. Det är då icke svårt att räkna ut, att särskildt för en mindre, men äfven för en medelstor byggnad blir prisförhöjningen, äfven om priset skulle stiga med tullens hela belopp, dock så oväsentlig, att den ej alls bör inverka å kostnaden för uppförande af ett hus.

Det säges, att man bör vänta med denna fråga, till dess man får se resultatet af Riksdagens skrifvelse till Kungl. Maj:t om reglerande af de förhållanden, som kunna tänkas inträda till följd af de tyska tullförhöjningarna. Ja, det är ju ett skäl, som kan synas hafva fog för sig; men jag ber att få påminna om det gamla ordspråket: »medan gräset växer, dör kon». Först och främst vet man icke, om någon sådan utredning, som Riksdagen begärt, kommer från Kungl. Maj:t, och ej heller vet man, när den kommer. Så mycket lär väl emellertid vara visst, att icke kommer den till innevarande års Riksdag. I följd af det prisfall, som under de sista tre, fyra åren ägt rum inom denna bransch och utgör ända till 20 %, arbeta emellertid fabrikerne så tungt, att, efter hvad åtminstone mig meddelats, fråga är om att nedlägga hela fabrikationen. Hvad detta skulle betyda, synes af den tablå, som uppgjorts af reservanterna från Andra Kam-maren; det skulle spela en ganska stor roll till nackdel för vår handelsbalans och till minskad användning af svenskt arbete och svenska materialier — således en mycket förlustbringande förändring.

Man kan ju tycka, att det är underligt, att icke den svenska industrien i denna bransch, där råvaran finnes inom landet, kan upptaga konkurrensen med utlandet. Ja, hittills har den det gjort och därför nödgats att, ehuru den svenska varan är långt bättre i kvalitet än det mesta af hvad från utlandet införes, följa den utländska varans pris så långt som möjligt. För närvarande arbeta våra fabriker därför utan förtjänst. Men det finnes äfven andra skäl, som göra, att i synnerhet den tyska varan kan konkurrera på den svenska marknaden, nämligen att råvaran till denna takpapp, lumpen, är mycket billigare i folkrikare länder än hos oss. Här gäller nämligen lumpen 50 kronor per ton, men

*Höjning af
tullen å vissa
slags papp.*
(Forts.)

i Tyskland ej mera än ungefär 30 kronor per ton. Nära nog, om ej fullt lika stor, är skillnaden i pris på gasverkstjärnan, som hufvudsakligen användes till att dränka in pappen med. Därtill kommer, att utlandets stora tillverkning med dess stora marknad öfver hela världen har mycket större möjlighet att leverera ett billigt fabrikat genom att dess förvaltningskostnad blir billigare. Den svenska industrien har i det afseendet svårt att följa med, kanske till stor del därför att den saknar direkta kommunikationer med de transmarina länderna.

Skulle nu så vara, att Riksdagen afslår denna tullförhöjning, återstår således för den svenska fabrikationen intet annat än att antingen nedsätta varans kvalitet till likhet med den från Tyskland importerade varan, hvilket ju vore skada, eller ock nedlägga fabrikationen till stor förlust på många håll. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Cavalli: Hade den förste talaren inskränkt sig till att diskutera den fråga, som här föreligger, skulle för visso jag icke hafva besvärat kammaren med att yttra mig i frågan, utan nöjt mig med att tyst instämma i hvad som anförts af den talare, som nyss slutade. Men den förste talaren ansåg lämpligt att i denna just icke så stora fråga draga in ett par saker, som rörde frågan ur synpunkten af skyddssystemets principer. Det är ganska förvånande att från denne representant för industrien höra det uttalande, att man genom förhöjning af tullsatsen å en vara, som fabriceras inom landet i stor myckenhet, därigenom ovillkorligen fördyrar varan. Erfarenheten borde dock ha lärt honom, att så för visso icke alltid är förhållandet; och jag behöver härutinnan ej för honom anföra några exempel, ty han känner dem ändå.

Den ärade talaren rådde oss vidare att afvakta den utredning, som Riksdagen begärt i fråga om verkningarne af de tyska tullsatserna i förhållande till vårt lands industri. Jag skulle vara den ärade talaren tacksam, om jag finge veta, hvilken dag Riksdagen fattat det beslutet. Riksdagen går nämligen *i dag* att fatta beslut i den frågan; och om, som jag hoppas, Riksdagen bifaller bevillningsutskottets hemställan och en skrifvelse kommer till stånd — icke ha vi hans understöd att tacka för, att den affattas i ordalag, uttryckligen begärande, att utredningen må blifva så allsidig som möjligt. Nu inser jag mycket väl, att, huru denna skrifvelse än affattas, regeringen skall låta vara sig angeläget, med det lefvande intresse, som den hyser för näringsarne, att reda ut saken på bästa sätt; men, som sagdt, icke har man från den sida, som den ärade talaren tillhör, underlättat den begärda utredningens allsidighet.

Talaren ansåg lämpligt yttra, att utskottet här slagit ett rekord, då det hemställt om höjning af tullen till fyrdubbla be-

loppet. Men om alla kammarens ledamöter läst bevillningsutskottets betänkande så väl som talaren, så veta de, att de siffror, det här gäller, äro ett öre och fyra öre. Det är således icke stora siffror, man rör sig med; äfven om man höjt tullen med blott ett öre, hade det varit en fördubbling, och redan detta hade ju låtit mycket bra såsom exempel på rekord, då man icke angifver de siffror, det gäller.

Men om någon slagit rekord, är det talaren själf; ty nog har jag hört talet om underlättande af egna-hemssträfvandena dryftas i alla former; men knappast hade jag väntat att få höra den inblandas här. Hvem som slagit rekordet öfverlämnar jag åt herrarne att bedöma; och å bevillningsutskottets vägnar tillerkänner jag gärna talaren denna ära.

Men hvad jag nu sagt tror jag mig hafva bemött den förste talarens allmänna yttranden. Att jag för min del yrkar bifall till utskottets förslag, är själfallet.

Herr Almgren, Oscar: Jag ber att få bemöta ett par yttranden af den siste ärade talaren. Han förebådade mig, att jag uppgifvit, att Riksdagen fattat beslut om att begära en utredning angående de tyska tullsatsernas verkningar. Ja, det förefaller mig, som om Riksdagen det gjort. Kamrarne hafva varit eniga om klämman, och endast i fråga om motiveringen återstår det att fatta beslut; beslutet kan således i själfva verket sägas vara fattadt.

Vidare förvånade sig den ärade talaren öfver, att jag som erfaren fabrikant ej skulle hafva funnit, att vid tullförhöjningar priset inom landet dock småningom sänkts till den nivå, att det ej kunde sägas hafva stigit på grund af tullen. Ja, därvidlag ber jag att få begagna det uttryck, som den ärade talaren själf använde för att bemöta mig; han sade nämligen: »icke alltid». Detta ber jag att för min del få betona. Någon gång har det händt, men långt ifrån alltid, att priset åter fallit till sin ursprungliga nivå.

Herr Cavalli: Endast ett par ord. Jag är verkligen djupt rörd öfver den stora framgång jag vunnit, då den siste talaren gaf mig rätt i en tullfråga. Jag vill tillägga, att, då talaren nu yttrade sig i anledning af min erinran om, att beslut ännu ej fattats rörande utredning i anledning af de tyska tullsatserna, sade han, att, då man enats om klämman och blott motiveringen återstode, beslut »kan sägas vara fattadt» — jag hör mycket noga på hvad herr Almgren säger. Ja, herr Almgren; beslut »kan sägas» vara fattadt, men det *är* icke fattadt, ty därom går kammaren att fatta beslut under nästa punkt på föredragningslistan.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes jämlikt därunder

*Höjning af
tullen å vissa
slags papp.*
(Forts.)

förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande betänkande hemställt samt vidare på afslag därå; och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af bevillningsutskottets den 21 och 24 innevarande månad bordlagda memorial och betänkanden:

n:o 12, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande vissa delar af motiveringen till bevillningsutskottets betänkande n:o 4, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om åtgärder, som kunna föranledas af beslutade tullförhöjningar i främmande länder,

n:o 13, i anledning af väckt motion om beskattningsort för inkomst af elektriska ledningar, som beröra två eller flera kommuner, och

n:o 14, i anledning af väckt motion om ändring af § 2 mom. 1 brännvinstillverkningsförordningen m. m.,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid förnyad föredragning af bankoutskottets den 21 och 24 i denna månad bordlagda memorial n:o 3, angående afskrifning af osäkra fordringar vid riksbankens afdelningskontor i Malmö, Jönköping, Karlstad, Linköping, Luleå, Umeå och Visby, biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial hemställt.

*Om revision
af lagen ang.
skydd mot
yrkesfara
m. m.*

Föredrogs å nyo lagutskottets den 21 och 24 innevarande februari bordlagda utlåtande n:o 23, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande revision af lagen angående skydd mot yrkesfara m. m.

Herr Almström: Lagutskottet har detta år förfarit nådigare med herr Bergströms motion än i följ och har i sitt utlåtande till densamma fogat den af herr Roos väckta motionen om utredning och bestämmande af åtskillnaden mellan handverk och fabriker.

Det synes mig, som om med revision af lagen angående skydd mot yrkesfara kunde hafva anstått ett eller annat år, och att, om revision vore nödig, den icke borde tillkomma på grund

af enskild motionärs yrkande, utan efter utlåtande af själfva fabriksinspektionen. Man kan ju icke begära af en enskild motionär, som icke är yrkesman — han må besitta huru stor skicklighet som helst att föra pennan — att han skall vara så inne i industriella förhållanden, att han med någon auktoritet kan yttra sig om dem. Men detta oaktadt, då saken nu en gång blifvit bragt å bane, och då, om den fölle i år, den antagligen snart skulle återkomma, skall jag icke motsätta mig densamma. Jag skall således icke yrka afslag på lagutskottets förslag, utan i stället begagna tillfället att påpeka några förändringar, som vid en revision af lagen kunna vara nödiga. Jag önskar få dem antecknade till protokollet, för att de må ihågkommas.

Om revision af lagen ang. skydd mot yrkesfara m. m.

(Forts.)

Motionären utgår i sin motivering i allmänhet därifrån, att yrkesinspektörerna hafva för liten befogenhet och att det område, inom hvilket de verka, är för inskränkt, att det finnes åtskilliga andra handlingar än de i lagen upptagna, som behöfva komma under inspektion. I det sista fallet kan jag gifva honom rätt, och denna fråga var, då lagen utarbetades, under öfverläggning, men det befanns, att en utsträckning af området skulle medföra så stora praktiska svårigheter, att den måste öfvergifvas. Hvad däremot inspektörernas befogenhet beträffar, kan jag icke dela hans åsikt, och jag skall strax återkomma därtill.

Motionären påpekar äfven, att det behöfves mer utsträckta bestämmelser beträffande arbetarnes skyddande mot yrkesfara. Jag tror nog, att det kan finnas en eller annan punkt, i hvilken ändring kan behöfvas. Jag vill påpeka, att särskildt i fråga om föreskrifter för påläggande af maskinremmar några föreskrifter torde kunna lämnas. Det kan väl i alla händelser icke förnekas, att af de olycksfall, som inträffa, den allra största delen är beroende på begången oförsiktighet, på försummadt iakttagande af lämnade föreskrifter, på försummelse att begagna de skydds-inrättningar, som redan kunna finnas.

Motionären anför flera exempel på fall, där personer blifvit skadade eller dödade i maskinerier, men jag tror, att, om man granskar dessa uppgifter närmare, man skall finna, att åtminstone ett par af dem vållats af oförsiktighet från den persons sida, som haft att sköta maskineriet. Jag är öfvertygad, att icke någon synnerligt större effektivitet af lagen skulle i verkligheten vinnas genom förändrade bestämmelser om maskineriets inrättande och dylikt. Något kunde vinnas, men icke synnerligen mycket. Men däremot skulle man vinna åtskilligt, ifall man kunde införa större försiktighet vid begagnandet af detsamma. I vår lag stadgas ganska högt ansvar för arbetsgifvare, som försummar att vidtaga de anordningar, som äro af nöden för arbetarnes skyddande under arbetet, men arbetaren själf har intet ansvar, om han missvårdar de skyddsmedel, som finnas. Det är endast och allenast i § 3 påbudet, att: »Arbetarne skola låta sig angeläget vara att,

*Om revision
af lagen ang.
skydd mot
yrkesfara
m. m.*

(Forts.)

i hvad på dem ankommer, medverka till uppnående af det med denna lag åsyftade ändamål och förty ställa sig till noggrann efterrättelse de föreskrifter och uppmaningar, hvarom i nästföregående § 4 mom. sägs».

Det är helt simpelt en uppmaning till arbetarne att följa föreskrifterna och iakttaga försiktighet; men det finnes icke något stadgande om ansvar, ifall de brista härutinnan.

Ser man på den engelska lagen, som väl tjänat till förebild för den svenska, så äro bestämmelserna där helt annorlunda. I § 140 säges, att om en förseelse mot denna lag blifvit begången, för hvilken ägare af fabrik eller verkstad är ansvarsskyldig, och om den begåtts af någon ställföreträdare (»agent»), tjänare, arbetare eller annan person, då skall denne ställföreträdare, tjänare, arbetare eller andra person vara skyldig att utgifva samma vite, som om han varit ägare.

Så stränga bestämmelser kunna väl svårligen med de höga viten, som drabba svenska arbetsgifvare, som ej följa gifna föreskrifter, tillämpas på arbetarne, men nog skulle det lända till betydligt större effektivitet af lagen, ifall lämpligt ansvar stadgades för arbetare, som försumma att begagna sig af de inrättningar, som anbringats till skydd för honom och hans kamrater och som därigenom kan ådraga icke blott sig själf, utan äfven sina kamrater skador eller möjligen förlust till lifvet. Hvad nu sagts afser icke det fall, då han själf träffas af olyckan; han straffas då genom sitt lidande hårdare, än förseelsen förtjänar, utan hvad jag här afser är att genom ansvarsbestämmelser skarpere fästa arbetarnes uppmärksamhet på nödvändigheten af att de uppmärksamma gifna föreskrifter och att försumlighet och ohörsamhet i detta fall icke kunna tålas.

Motionären har påpekat åtskilliga detaljer, som han anser borde kunna införas i lagen, såsom t. ex. förbud mot inköp af maskiner, som ej äro försedda med skyddsanordningar. Lagutskottet har förklarat sig anse ett sådant stadgande vara opraktiskt, och däri instämmer jag. Skyddsmedlen anbringas nog i regel lämpligast, sedan maskinerna kommit på sin plats.

Motionären har vidare ifrågasatt, huruvida icke föreskrift angående en normaldräkt borde stadgas. För min del får jag säga, att det skulle vara synnerligen nyttigt, om så kunde ske, men dels torde detta ännu vara för tidigt, dels torde i alla händelser initiativet härutinnan böra lämnas åt den enskilda företagsamheten.

Vidare säger motionären, att det skulle vara mycket nyttigt, om vid uppförandet af nya fabriker anläggarna vore skyldiga att inhämta fabriksinspektörens råd i fråga om de skyddsanordningar, som böra anbringas. Jag tror, att det vore att gå för långt, och att det bör lämnas åt arbetsgifvarne själfva att bedöma, huru-

vida de anse, att sådan hjälp af fabriksinspektören är nödig och nyttig.

I motionärens motivering förekommer allt emellanåt orden »tredskande arbetsgifvare», och att det är genom »tredska från arbetsgifvarnes sida» som nödiga försiktighetsmått icke vidtagas. Jag tror, att man bör med mycken försiktighet upptaga hvad i detta fall yttrats af motionären på grund af lösryckta yttranden af yrkesinspektören. Man kan icke fälla något omdöme om betydelsen af sådana yttranden utan att de läsas i sammanhang med relationen af hela den sak, i hvilken de blifvit uttalade. Det är naturligt, och det behöfver man icke sticka under stolen med, att det finnes arbetsgifvare, som ogärna rätta sig efter inspektörernas anvisningar, men jag tror, att hvad här kallas »tredska» i de flesta fall härrör från en ganska naturlig obenägenhet hos arbetsgifvare, som är hemmastadd i sitt yrke, som känner dess behof och hvad som kan vara nödigt att där göra, en obenägenhet hos honom, säger jag, att följa föreskrifter från en inspektör, som — han må vara hur teoretiskt skolad som helst — dock omöjligen kan besitta yrkesinsikt i alla de olika yrken, han har att inspektera.

Jag vill i sammanhang härmed påminna, att det förekommit fall, där inspektör icke blott gifvit föreskrifter af den art, att de måste återkallas, utan äfven gjort försök att öfverskrida gränsen för sin befogenhet, i det att han särskildt i ett fall utfärdat tryckta cirkulär, i hvilka arbetsgifvaren med påpekande af påföljden af en § i strafflagen anmodats att vidtaga anordningar på ett område, där yrkesinspektören då icke hade rätt att påbjuda sådana.

Då det uppstår tvist mellan yrkesinspektören och arbetsgifvare, har arbetsgifvaren rättighet att påkalla biträde af en inom det området för ändamålet tillsatt nämnd eller af fabriks- eller handtverksförening. Nu är det så, att i allmänhet finnes icke i vårt land sådana fabriks- eller handtverksföreningar och icke heller sådana permanenta nämnder, som i lagen afses. Därför står också arbetsgifvaren ganska rättslös mot yrkesinspektören. Rättvisan synes mig fordra, att, om tvist uppstår mellan arbetsgifvaren och inspektören om riktigheten och lämpligheten af de föreskrifter, som inspektören vill meddela, arbetsgifvaren må hafva rättighet att påkalla tillsättandet af en nämnd, utsedd både af honom och inspektören, för att afgifva yttrande, innan saken drages inför domstol eller kommer till Konungens befallningshafvande. Domstolen och Konungens befallningshafvande kunna, såsom saken vanligen ligger, endast döma i blindo. De måste såsom regel hålla sig till inspektörens uppfattning. Åtminstone har det i allmänhet varit så. Införandet af en sådan bestämmelse i lagen skulle ovillkorligen vara till synnerligt gagn både för arbetsgifvaren och myndigheterna.

Jag kommer nu till förslaget om bestämmande af skillnaden

*Om revision
af lagen ang.
skydd mot
yrkesfara
m. m.
(Forts.)*

emellan handverk och fabriker. Jag har suttit i två kommittéer, där man behandlade denna fråga utan att kunna komma till enighet, och af motionen synes, att samma är förhållandet med inspektörerna. Det är nästan lika många förslag, som det är inspektörer; och jag tror icke heller, att det är möjligt att uppdraga någon fullt riktig gräns mellan dem. Emellertid stadgar nu gällande lag olika föreskrifter för handverk och fabriker, och det är, om lagen ej skall ändras, nödvändigt att få någon gräns dem emellan uppdragen — den må nu vara teoretiskt eller praktiskt riktig eller oriktig, en skillnad måste finnas, om lagen skall kunna tillämpas. Detta är också ett af skälen till, att jag icke vill motsätta mig lagutskottets förslag. Skulle nu Riksdagen besluta att bifalla detta och saken komma under utredning af en af Kungl. Maj:ts tillsatt kommitté, så vill jag begagna tillfället att uttala den önskan, att denna kommitté måtte vid utarbetandet af föreskrifterna tänka på nödvändigheten af att man icke genom antagandet af alltför långt gående s. k. humanitära bestämmelser hindrar eller försvårar själfva arbetet, och jag tror äfven, att det skulle vara till gagn, om såväl kommittéen under sitt arbete som inspektörerna vid utöfvandet af sina befattningar ej förglömde de föreskrifter för inspektörernas tillvägagående vid utöfvningen af inspektionen, som finnas angifna i motiveringen till lagutskottets yttrande vid 1889 års riksdag, då lagen antogs. Jag tror, att om det tänktes något mera på dem, skulle åtskilliga tvister och obehag kunna undvikas. Det säges där: »I Kungl. Maj:ts förslag har genom 3 §:ns affattning uttryckligen framhållits, att inspektörerna i främsta rummet skola gå vederbörande yrkesidkare till handa med upplysningar och råd. Utskottet finner för sin del detta vara synnerligen välbetänkt. De föreskrifter, som i det föreliggande förslaget innehållas, skulle, enligt utskottets tanke, endast ofullständigt medföra det med dem åsyftade ändamål, om icke inspektörerna företrädesvis vinnlägga sig om att på öfvertygelsens väg bibringa såväl arbetsgifvare som arbetare insikt om nyttan och nödvändigheten af samma föreskrifters efterlefnad. Det synes därför nödvändigt, att inspektörerna vid utöfvandet af sin befattning tillvägagå med takt och varsamhet; att icke så höga fordringar ställas på arbetslokaler och anordningar, att arbetet onödigtvis försvåras eller fördyras eller onödig kostnad vållas; att, där synnerlig fara ej är för handen, behöfliga förbättringar må efter hand vidtagas, med vederbörlig hänsyn till yrkesidkarens förmåga att utföra dem; samt att inspektörerna städse ihågkomma, att arbete, äfven under mindre gynnsamma förhållanden, är att föredraga framför arbetsbrist.»

Jag skall icke motsätta mig motionens antagande och kommer kanske i tillfälle att under öfverläggningen ytterligare säga några ord.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, biföll kam-maren hvad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 21 och 24 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 24, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t om upphörande af den s. k. indigenats-rätten.

*Ifrågasatt
upphörande
af den s. k.
indigenats-
rätten.*

Herr Sörensson: Då jag är reservant mot utskottets förslag, anser jag mig böra yttra några ord i frågan.

Det kunde i och för sig icke vara så mycket att anmärka mot en utredning, då utskottet i sin kläm anhållit, att utredning må ske, *huruvida* den s. k. indigenatsrätten må kunna upphävas, men i själfva slutledningen kommer utskottet till den åsikten, att denna rätt skall kunna upphävas, och att det således skall framläggas förslag därtill. Man tager således för gifvet, att utredningen skall leda därhän, att den s. k. indigenatsrätten upphäves.

Indigenatsrätten innebar ursprungligen, att en präst icke ägde söka anställning annorstädes än inom det stift, där han var född. Den bestämmelsen bröts redan år 1876 i så måtto, att då fick en präst rättighet att inträda i hvilket stift han ville, oberoende af hvar han var född. Vidare har lagen angående tillsättning af prästerliga tjänster af år 1883 gifvit församlingarna rätt att kalla fjärde profpredikant från hvilket stift de önska. Nu hafva således församlingarna frihet att kalla, och den enskilde, som vill blifva präst, har frihet att ingå i hvilket stift han vill. Därmed, synes mig, borde alla parter vara tillfredsställda, men i våra dagar skall man hafva frihet utan något slags gränser. Nu vill man också hafva ansökningsfrihet — rättighet att söka öfver hela Sverige. Och så säger man, att detta är i öfverens-stämmelse med hvad andra ämbetsmän hafva. Men man tager icke i betraktande den olika ställning, som prästen har i försam-lingen mot alla andra ämbetsmän och som gör det så önskvärdt, att hans ansökningsrätt inskränkes.

Det är icke nog med att man får höra prästen predika och att han kan predika, kanske också sjunga rätt bra. Jag vet mer än ett sorgligt exempel på att en församling, utan att det minsta känna en sådan präst, valt honom på grund af att man hört honom en enda gång, och sedan har det uppstått stort missnöje. Hvad prästen skall kunna uträtta beror i högst väsentlig grad på hans personliga ställning till församlingen och att ett godt samförstånd råder mellan församlingen och dess själasörjare.

Nu är jag öfvertygad om, att det egentligen icke finnes bland prästerna någon synnerligen liflig önskan att få söka öfver hela Sverige, och denna önskan kommer att blifva ännu mindre,

*Ifrågasatt
upphörande
af den s. k.
indigenats-
rätten.*

(Forts.)

sedan det nya förslaget, som snart kommer under Riksdagens pröfning, till lönereglery för prästerna kommit att i en eller annan form godkännas. Jag kan icke tänka mig, att det kan vara något så särdeles begärligt för en prästman från nordliga Sverige att komma till Skåne eller tvärtom, och skulle det vara så, finnes det alltid utvägar för närvarande att kunna nå det målet. Men det möter ofantligt stora svårigheter att upphäfva den del af indigenatsrätten, som ännu är kvar, nämligen rätten att söka endast inom det stift, som man tillhör. Först och främst komme upphäfvandet att för stiftsstyrelserna medföra mycket stora svårigheter. Om en biskop en tid på året finner, att han icke behöfver och icke kan bereda plats åt flera obefordrade prästmän inom sitt stift, men han efter någon tid blir af med fem, sex stycken, kan det vålla mycket obehag, och han kunde icke veta detta på förhand, då han icke kunde beräkna, huru många skulle gå öfver till andra stift. Återigen kan motsatsen inträffa, att han tager in nya prästerliga krafter, emedan han anser sig behöfva dem, och så efter någon kort tid har han ett sådant öfverflöd, att han icke kan använda dem. Det blir således mycket stora, om icke oöfvervinneliga, svårigheter för stiftschefen och stiftsstyrelsen i detta hänseende.

Vidare kan jag icke tänka mig, att man skall kunna bibehålla det nuvarande sättet för utseende af själasörjare, om denna indigenatsrätt skall upphävas. Nu hafva, såsom vi känna, sedan urminnes tid i Sverige församlingarna rätt att *välja* sina själasörjare, och äro de eniga, så, efter den erfarenhet jag har, tager Kungl. Maj:t hänsyn till detta, och i de flesta fall — i 99 på 100 — få de den präst, som de enhälligt valt till sin själasörjare. Men huru skall detta gå till, om prästerna få söka öfver hela Sverige? Församlingen kan verkligen icke taga kännedom om alla dessa präster och veta, huruvida de sökande passa eller icke. Man har sagt, att det kommer upplysningar från andra konsistorier, men vi veta, att dessa officiella upplysningar äro bundna af lagens föreskrifter, och det kan vara åtskilligt att anmärka, som man icke kan säga på detta sätt. Jag kan icke tänka mig, att det kan vara lämpligt att införa ett slags skvallersystem mellan konsistorierna, hvarigenom meddelades enskilda underrättelser om den och den personen. Vill man upphäfva denna rätt för församlingarna att välja prästmän och låta det vara som i Danmark, Norge och äfven delvis i Tyskland, då kan det gå, men jag betvivlar högeligen, att de svenska församlingarna äro villiga att afstå från sin urgamla rättighet att välja sina själasörjare.

På dessa nu anförda skäl ber jag, herr grefve och talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Törner: Jag har redan vid tvenne föregående riksdagar uttalat min åsikt i föreliggande fråga samt angifvit skälen

därför, och jag skall därför icke trötta kammaren med att återupprepa dem. Jag ber blott att få nämna några ord med anledning af hvad föregående talare anfört.

Den högt ärade talaren påstod, att den s. k. indigenatsrätten delvis afbrutits därigenom, att hvar och en, som börjar prästerlig tjänstgöring, har rättighet att ingå i hvilket stift han vill. Denna rättighet har han väl dock icke så obetingadt. Han har rättighet att hos styrelsen i det stift, där han önskar vinna inträde, göra ansökning därom, men huruvida han får en dylik ansökning beviljad, är dock ovisst. Jag har åtminstone fattat det så, att det beror i första hand på stiftschefen, huruvida en dylik begäran må beviljas.

Nog må man medgifva, att det är egendomliga förhållanden, då endast inom denna ämbetsmannakår födelseorten skall vara bestämmande i afseende å själfva ansökningsområdet, så att den, som är född i Skåne eller Blekinge, skall genom denna födelse i praxis hafva en viss rättighet att framför och med uteslutande af dem, som äro födda utom denna periferi, söka pastorat inom det stift, ifrågavarande provinser tillhöra, under det att t. ex. den, som är född i Småland, skall vara inskränkt till sökande af endast de pastorat, som faktiskt äro ekonomiskt sämst situerade. Detta förefaller mig såsom en oegentlighet, och önskligt vore ju, att denna oegentlighet undanröjdes. Nu erkänner jag mycket gärna och villigt, att en förändring i detta hänseende mötes af många svårigheter, men jag tror icke, att svårigheterna på långt när äro så stora, att de icke skulle kunna undanröjas, och, såsom jag äfven tror, uppvägas de mycket väl af de fördelar, som skulle kunna vinnas genom ändringen. Den föregående talaren har sagt, att genom intyg, genom från domkapitlet i de olika stiftet förskaffade underrättelser upplysning skulle kunna vinnas om kvalifikationer och personliga egenskaper hos de präster, hvilka icke tillhöra det stift, där de söka, men att detta vore odiöst. Ty först och främst skulle på detta sätt kunna upplysningar icke kunna anses hafva så stor betydelse, när de erhållits genom officiella intyg, hvilka äro bundna vid vissa formaliteter; för det andra skulle härigenom utbildas ett skvallersystem. Hvad först nämnda del beträffar, anser jag, att officiella intyg böra vara af sådan art, att af dem fullt tillförlitliga upplysningar vinnas. Hvad det andra eller skvallret beträffar, vet jag visserligen, att detta, här liksom på andra områden, spelar sin roll, men om man på privat väg skaffar sig upplysningar rörande de sökande till prästerliga befattningar, anser jag det icke vara något förkastligt.

Jag vill icke längre uppehålla mig vid denna fråga, men slutar därmed, att nu rådande prästbrist, som jag tror i vissa stift kommer att blifva större och större, delvis skulle undanröjas, om indigenatsrätten upphäfdes. För närvarande finnes i

*Ifrågasatt
upphörande
af den s. k.
indigenats-
rätten.*

(Forts.)

*Ifrågasatt
upphörande
af den s. k.
indigenats-
rätten.
(Forts.)*

vissa stift rik tillgång på prästkandidater, under det bristen i andra stift är så stor, att öfver 80 å 90-åriga kyrkoherdar icke äro i stånd att finna biträden. Denna svårighet skulle undanröjas genom indigenatsrättens upphäfvande. Jag får sålunda yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Herr Billing: Det är icke tilltalande att uppträda i samma fråga riksdag efter riksdag, men hvad skall man göra, då samma fråga alldeles oförändrad återkommer? Den nu föreliggande kom först fram sporadiskt på 1870-talet, vid 1877 och 78 årens riksdagar, fick sedan hvila i 9 år, men har å nyo framträdt i detta nya århundrade, och nu tyckes det vara meningen att taga upp den hvarje riksdag för att så småningom trötta ut Riksdagen, så att man slutligen säger: låt oss en gång i världen blifva af med denna fråga! Man har redan tröttnat ut lagutskottet; därom bär lagutskottets betänkande det allra tydligaste vittnesbörd. Ty det se herrarne af betänkandet, att lagutskottet — och här tänker jag verkligen särskildt på dess ärade ordförande — vill icke säga, att det anser den ifrågasatta reformen hälsosam. Det säger icke en gång, att det anser den vara möjlig. Vill man läsa lagutskottets betänkande ärligt, finner man det innehålla, fast icke uttryckligen uttala, ungefär detta: låt oss en gång i världen befria oss från denna fråga. Låt oss lägga densamma hos Kungl. Maj:t; kanske Kungl. Maj:t lägger den hos en kommitté och kanske denna kommitté ligger bra länge på den, och så äro vi fria från den för lång tid. Det är det ena; och det andra, som ligger i lagutskottets betänkande, är: låt oss äfven här bevisa den allmänneliga kärlek lagutskottet har till motionären, gifva så mycken lifskraft som möjligt åt motionen och hålla densamma vid lif genom att förorda en skrifvelse samt motivera den så, att äfven dess motståndare blifva belåtna. Jag tackar lagutskottet för den vänlighet det visat emot mig genom att söka göra mig belåten med motiveringen. En annan sak är, huruvida man på sådana grunder bör skrifva till Kungl. Maj:t.

Jag vill icke tillåta mig att vidare ingå på denna fråga: jag vill blott uttala några mycket korta satsar. Först och främst detta: hänvisningen till likformighet är för mig icke något bindande, knappast tilltalande, emedan jag vet, att likformighet är en abstraktion, ett nödvändigt ondt, som inom vissa gränser icke kan undgås, men dock i alla fall egentligen är ett ondt, därför att lifvet aldrig någonsin är likformigt. Det är därför alldeles icke i och för sig önskvärdt att få in likformighet i ordningen och lagen, utan de böra, så vidt möjligt är, smyga sig efter de verkliga förhållandena, och det är icke sagdt, att former, som passa på ena området, passa lika väl på det andra. För öfrigt, då den siste talaren ändå prisade den härliga likformigheten, vill jag gentemot honom nämna, att om man fordrar likformig-

het i begynnelsen, bör den äfven finnas i fortsättningen, och jag vet icke, att i allmänhet vid några tjänster, där vederbörande kommuner äro med om tillsättningen, sådana anordningar, som här föreslås, äro vidtagna.

I förbigående vill jag gentemot den siste talaren göra en anmärkning för att rätta ett af honom begånget misstag. Han sade, att födelseorten vore bestämmande för det stift, där en prästman kunde få befordran. Det är ju icke födelseorten, som numera bestämmer, i hvilket stift en prästman bör ingå. Jag hänvisar exempelvis endast till det stift talaren bäst känner till, Växjö stift; han torde veta, huru många dit inkommit, som icke äro födda inom stiftet.

För mig är hufvudsaken, att jag är lifligt öfvertygad och efter mycket noggrant öfvervägande i denna sak öfvertygad, att denna förändring omöjligt kan genomföras utan en fullständig omhvälfning af alla hittills gällande grunder för befordran till prästerliga lägenheter, och för det andra, att hela den anordning, som inom kyrkan är nödvändig med afseende på det extra ordinarie prästerskapet, icke kan bibehållas, om denna lagändring vidtages. Jag kan icke begära, att herrarne skola hafva reda på denna sak och vill därför säga ett par ord härom, för att man må kunna sätta sig in i frågan. Kyrkolagen föreskrifver på mycket goda grunder, att flera präster icke må vigas, än som kunna med prästerliga tjänster betros; d. v. s. man må icke viga s. k. *clerici vagantes*, hvilka icke hafva någon bestämd syssla. Det får icke gå präster utan bestämd befattning. Följden är, att man måste i ett stift hafva så många präster, som det finnes prästerliga befattningar att uppehålla. Detta kan vara ganska svårt att genomföra i praktiken; domkapitlet är, såsom man torde finna, skyldigt att skaffa hvarenda prästvigd tjänstgöring. Är antalet tjänstgörande präster i ett stift för litet, har man svårigheter, men behofvet kan fyllas på det sätt, att man anmodar samma präst att sköta tvenne befattningar. Äro prästerna för många, blifva svårigheterna icke mindre. Hvar skall man finna den befattning, som domkapitlet är skyldigt att anskaffa för den prästvigde? Svårigheter uppstå lika väl, då här är för mycket som för litet. Låt oss tänka oss, huru det skulle bli, om det genomfördes, som nu föreslås skola komma till stånd; hvad skulle följden blifva? Uppenbarligen att ett domkapitel omöjligen kunde ens för mycket kort tid beräkna, huru många präster det hade. Om då från ett annat stift präster blefve befordrade dit, t. ex. till Lunds stift, blefve de där för många; befordrades de därifrån till andra, blefve de för få. Jag vill icke säga, att den nya ordningen icke skulle kunna genomföras, men jag säger bestämdt, att den icke kan genomföras utan fullständig omhvälfning af den prästerliga befodringslagen och af allt, som hittills, så länge kyrkan funnits, gällt angående prästvigning. Vi hafva icke och

*Ifrågasatt
upphörande
af den s. k.
indigenats-
rätten.*

(Forts.)

*Ifrågasatt
upphörande
af den s. k.
indigenats-
rätten.*

(Forts.)

vilja icke inom kyrkan hafva, såsom i de centrala ämbetsverken, en hel del unga personer, som gå och vänta på att få något att göra. Vi kunna och vilja icke hafva det så ordnad bland prästerskapet.

Förra riksdagen sade jag, att jag icke hade något emot en skrifvelse, detta på grund af min öfvertygelse, att den begärda utredningen skulle ådagalägga omöjligheten af hvad man ville genomföra. Det sade jag då, och jag är icke rädd för skrifvelsen nu heller. Jag yrkade icke bifall i fjol, och jag vill icke heller nu göra det, i stället yrkar jag i år afslag. Då kunna herrarne fråga, hvarför jag i år är bestämdare än i fjol. Detta kommer sig däraf, att jag sedan i fjol tagit frågan i mycket allvarlig ompröfning, och jag har icke blott blifvit befast i den öfvertygelse, jag då uttalade, utan fått för mig fastslaget och alldeles klart, att sådana förändringar, som här föreslås, icke böra genomföras. Och icke blott detta. Ärendet har varit föremål för undersökning och ompröfning af dem, som häruti hafva största erfarenheten, och det har efter undersökningen bland dem varit en alldeles enhällig mening om omöjligheten att genomföra detta utan att omhvälfva hela den ordning, som hittills gällt rörande befodringsväsendet inom svenska kyrkan.

Jag är, såsom sagdt, visst icke rädd för denna undersökning, men på de grunder jag anført, och då jag icke anser, att man bör skrifva till Kungl. Maj:t och begära utredning i en fråga, endast därför att man är trött på densamma, och äfven i sådant fall, då man själf icke tror på någon egentlig nytta af en utredning, anser jag mig i dag böra yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Hasselrot: Det är nog, om icke alldeles, dock i hufvudsak så, som den sista ärade talaren yttrade beträffande tillkomsten af detta lagutskottets betänkande. Det är, såsom kamraren nog finner, ovanligt, att ett utskott, utan att uttala någon bestämd mening i en fråga, dock förordar en skrifvelse till Kungl. Maj:t om utredning, och anledningen därtill är naturligtvis också den, som den siste talaren antydde; det är ett tillmötesgående mellan olika, skilda meningar, som åstadkommit ett sådant uttalande. För egen del står jag i hufvudsak på samma ståndpunkt som den förste ärade talaren och herr Billing. Jag är för min del öfvertygad om, att stiftsbandet, i den form, hvaruti det för närvarande finnes, verkar fördelaktigt. Jag har lyckan lefva i ett stift, där förhållandena mellan prästerskapet och befolkningen är synnerligen godt och förtroendefullt, och jag anser, att detta i viss och rätt betydlig mån beror därpå, att prästerskapet och folket har enahanda uppfattning, lefver och lefvat under likartade förhållanden samt känner hvarandra närmare och bättre, än förhållandet blefve, om präst och församlingsbor icke hade ge-

mensam hemort. Men trots jag har denna uppfattning, kan jag icke heller neka till, att goda skäl finnas för den andra. Detta har många gånger påpekats, och talaren på växjöbanken har i dag framfört skälen för denna mening. Om resultatet af den ifrågasatta utredningen, såsom biskop Billing är öfvertygad om och som äfven jag tror kommer att visa olämpligheten af en förändring, har han ju vunnit ett ytterligare stöd för sin uppfattning. Jag förstår och skattar högt en konservativ uppfattning, men har mera svårt att förstå en sådan konservatism, som motsätter sig utredning i ett fall som detta, där meningarne äro och på goda grunder äro så skilda; och tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ifrågasatt
upphörande
af den s. k.
indigenats-
rätten.*

(Forts.)

Herr Sjöcrona: Det har ju i alla tider ansetts såsom en mycket god taktik eller, om det så skall kallas, en god strategisk plan att söka uttrötta sina motståndare, och det vill synas mig, som om motionären, såsom biskop Billing antydde, velat begagna sig af denna metod, då han, sedan liknande förslag två å tre gånger afslagits på 70-talet, framkommer med precis samma förslag, som nu tre riksdagar å rad, 1900, 1901 och 1902, blifvit af Första Kammaren afslaget. Detta utan att, så vidt jag kunnat finna, motionären vederlagt något af de skäl, som anförts mot förslaget, eller han i öfrigt visat, att något förhållande inträffat, som skulle kunna tänkas åstadkomma, att man nu ginge in på hans åsikt. Mig synes, att han, om icke af annat skäl, af en viss grannligheten mot Första Kammaren, kunnat låta frågan vara i ro ett eller annat år.

För öfrigt vill jag fästa uppmärksamheten därpå, att under denna riksdag inträffat något, som enligt min uppfattning innebär ett särskildt skäl för att icke bifalla det af lagutskottet förordade skrivelseförslaget. Kungl. Maj:t har, i sammanhang med proposition om ändrad stiftsindelning, afgifvit proposition om ändring i just samma paragraf, som här är i fråga. Om Riksdagen nu bifaller sistnämnda proposition, skulle således samma Riksdag först antaga förändrad redaktion af ifrågavarande paragraf och samtidigt skriva om ytterligare ändring af densamma. Detta synes mig icke vara riktigt konsekvent. Då denna fråga förra året förevar här i kammaren, tillät jag mig att, så fullständigt jag förmådde, bemöta de skäl, som hafva åberopats och nu återigen anföras till stöd för detta förslag. Jag får bekänna, att man i så måtto lyckats med denna uttröttningsmetoden, att det verkligen bjuder mig emot att nu åter upprepa precis detsamma, jag sade i fjol. Dess bättre behöfver jag icke göra det, ty föregående talare, herrar Billing och Sörensson, hafva sagt ungefär detsamma. Endast om en omständighet vill jag påminna, och tillåter jag mig därför fästa uppmärksamheten därpå, att, om det nu skulle anses såsom en fördel för prästerskapet att söka

*Ifrågasatt
upphörande
af den s. k.
indigenats-
rätten.*

(Forts.)

tjänster öfver hela riket, man väl bör vänta med den ifrågasatta lagändringen, till dess man vet, att prästerskapet själfvt önskar erhålla denna förmån. Men det är icke ens uppgifvet, ännu mindre ådagalagd, att hos prästerskapet mer allmänt någon önskan gör sig gällande, att detta s. k. indigenatsband må upplösas.

Jag vill icke vidare trötta kammaren med något längre anförande, utan ber att få yrka afslag.

Herr Hasselrot: Jag tillåter mig yttra ett par ord med anledning af den siste ärade talarens anmärkning i formellt hänseende. Han påpekade, att Kungl. Maj:t i sin proposition rörande stiftsindelningen föreslagit ändring i just ifrågavarande paragraf, och att det således icke kunde vara lämpligt att samtidigt skriva och ifrågasätta annan ändring i densamma. Jag hoppas nu för min del lifligt, att Kungl. Maj:ts förslag i denna del icke vinner Riksdagens bifall, och att således det hinder icke skall föreligga, som den ärade talaren ifrågasätter, men äfven om mot förmodan detta skulle vara fallet, har det många gånger skett, att Riksdagen i samma skrifvelse, där det ifrågasatts viss lydelse af någon paragraf — detta skedde t. ex. i föl vid behandlingen af bevisningslagen — samtidigt begärt, att Kungl. Maj:t ville taga i öfvervägande, om icke ändring af samma paragraf i annat afseende vore lämplig. I formellt hänseende finnes således icke det af den ärade talaren påpekade hindret för att bifalla utskottets förslag. — Ännu endast ett par ord. Den ärade talaren accentuerade starkt, att man borde vänta med en förändring, till dess prästerskapet själfvt uttalade, att det önskade en sådan. Om en sådan förändring komme till stånd, blir ju ingen präst tvingad att använda den ökade befodringsrätt, han därigenom skulle få; endast den, som själf så finner för godt, behöfver använda denna rätt.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr talmannen i enlighet med därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt och vidare på afslag därå, samt förklarade sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Hasselrot* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 64.

Föredrogs å nyo och lades till handlingarna lagutskottets den 21 och 24 innevarande månad bordlagda memorial n:o 25, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut angående lagutskottets utlåtande n:o 8, öfver väckt motion om ändring af 15 § konkurslagen.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 20 och 21 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 20, i anledning af väckta motioner med förslag till lag angående ändrad lydelse af 9 kap. 1 § giftermålsbalken m. m.

*Om revision
af gällande
lagstiftning
rörande
hustrus rätts-
liga ställning.*

Herr Boström, Filip: När jag tillät mig att i denna ärade kammare väcka ett förslag om, att den för trettio år sedan den ogifta 21-åriga kvinnan medgifna rättigheten till myndighet skulle utsträckas äfven till den gifta kvinnan, insåg jag mer än väl, att detta förslag i denna ärade kammare skulle komma att mottagas med mycken tvekan från åtskilliga håll. Jag stärktes i denna min uppfattning, när jag å nyo genomläste 1898 års första kammarprotokoll vid det tillfälle, då fråga om förändring af åtskilliga paragrafer i giftermålsbalken här debatterades. Många olika meningar uttalades då, och många varningens ord höjdes mot lämpligheten af då föreslagna förändringar; och denna mening tog sig ett det skarpaste uttryck i följande ord: »Allt, som åsyftar att främtaga mannen hans ekonomiska måls-
manskap, leder till sönderrifvande af äktenskapets enhet och till införande af split och missnöje och anledningar därtill». Jag vill nu visst icke säga, att en så långt drifven tvekan genomgår utskottets motivering till den af detsamma föreslagna skrifvelsen; men nog kan man läsa mellan raderna i denna motivering, att utskottet helst hade sett, att denna fråga ännu en tid fått hvilat,

*Om revision
af gällande
lagstiftning
rörande
hustrus rätts-
liga ställning.*

(Forts.)

men att, när den nu blifvit väckt, man på grund af den otillfredsställande och osammanhängande lagstiftningen i detta hänseende icke kunde undgå att komma med ett skrifvelseförslag i ämnet, ett skrifvelseförslag, som man dock ville göra så oskyldigt som möjligt. Jag tillåter mig emellertid att till lagutskottet framföra mitt tack för det sätt, hvarpå utskottet behandlat motionen; ty utan tvifvel har genom det skrifvelseförslag, lagutskottet här framlagt, frågans lösning kommit ett steg närmare.

Hvad säger nu kvinnan om den förändring, som här är i fråga?

Jo, naturligtvis finnas många, som aldrig allvarligt tänkt sig in i den, och som, om en fråga till dem framställdes, skulle förklara förändringen obehöflig; men den tänkande, den allvarliga, den om sitt eget värde rädda kvinnan, hon gifver svaret på ett annat sätt, hon säger enstämigt: låten oss få behålla den rätt vi släppte, när vi gifte oss, och ni skolen få se, att resultatet icke kommer att visa någon tendens till samhällsupplösning, utan tvärtom att bandet mellan makarna och de olika familjemedlemmarna härigenom kommer att stärkas! Jag kan så mycket mer uttala, att denna mening är enstämig, som jag under dessa dagar från olika trakter af landet, senast i denna dag från Göteborg, mottagit resolutioner, som visa, att en sådan uppfattning, som jag här antydt, är allmän. Det hjälper icke, att kvinnan besitter intelligens och kunskaper, det hjälper icke, att hon genom aflagda examina såsom gift utöfvar en verksamhet, som är för samhället i dess helhet välsignelsebringande och nyttig, hon står dock kvar på den gamla ståndpunkten. Modern, som i många år varit sina barns hjälp och stöd och sett söner och döttrar uppnå myndig ålder, denna moder finner, att hon, sina tjänare inberäknade, är den enda medlemmen af familjen; som fortfarande är omyndig. Man kan väl ändå säga, att hon såsom moder har en för samhället synnerligen viktig mission att fylla. Den ogifta kvinnan, som haft förmånen att, innan hon ingick i det äkta ståndet, själf disponera sin förmögenhet, finner, då hon inträder i detsamma, att hon härvidlag har förlorat sin rätt, och att hon endast har att vända sig till sin man för att med hans goda minne erhålla hvad hon behöfver så i ett som annat hänseende. Själfva nödvändigheten för henne att behöfva begära, hvad hon sålunda behöfver, är för henne nedsättande, så mycket mera som man kan enas om, att det sätt, hvarpå hon förstår att använda sina medel för välgörande och allmännyttiga ändamål, kanske vida öfverträffar mannens. Huru ofta händer det icke, att en kvinna, som vid äktenskapets ingående satt in en stor förmögenhet, snart märker, att den decimerats, utan att hon blifvit hörd, och utan att hon haft vetskap om, i hvilken utsträckning detta skett!

Men för min del tror jag, att denna förändring har en ännu

större betydelse, när man tänker på den fattiga klassen. Måne icke man skulle kunna tänka sig, att genom de bestämmelser, som i giftermålsbalken förefinnas, de fria förbindelserna blifva flera och icke färre, än de skulle behöfva blifva? Jag tänker mig en fattig kvinna, som lefver i ett sådant förhållande med en man och med honom framfödt barn, och att hon, när fråga väckes, om de skola ingå giftermål med hvarandra, ryggar tillbaka af fruktan, att det lilla bo, hon med sitt arbete släpat ihop, skall på grund af gällande stadganden med afseende å mannens målsmanskap komma att spolieras och hon därigenom råka i nöd och elände. Jag föreställer mig, att så kan vara förhållandet. Och tänker man på de uppgifter, som af den ärade talaren på stockholmsbanken, herr Afzelius, för några dagar sedan i hans briljanta anförande om oäkta barns arfsrätt lämnades om det stora antal oäkta barn, som inom landet finnes, vågar jag antaga, att en af anledningarna till detta stora antal kan vara det förhållande, jag här antydt. Jag talar naturligtvis icke härvidlag om förhållandena på landet, utan om förhållandena särskildt här i hufvudstaden och i de större städerna.

Man skulle, om man antog det förslag, som nu föreligger, icke gifva sig ut på det okända; ty redan 1888 antog Norge och 1899 Danmark en lag, som medgaf den gifta kvinnan myndighet i likhet med den ogifta, och jag har icke hört, att några ledsamheter eller obehag i socialt hänseende uppstått på grund af dessa lagbestämmelser.

Här har man nu att välja på de tre skrifvelseförslag, som återfinnas i lagutskottets föreliggande betänkande. Jag kan naturligtvis icke tillåta mig att yrka bifall till motionen, då jag finner, att de af utskottet anförda och af den i utskottet sittande ene reservanten delvis medgifna anmärkningar mot stiliseringen af densamma äro hållbara. Men då kan jag för min del icke annat än hålla på den redigering af skrifvelsen, som af herr Lindhagen här föreslagits — ett skrifvelseförslag, som nyss i Andra Kammaren utan votering antogs, då intet enda annat yrkande ens blifvit där framställt. I förhoppning, att en sådan skrifvelse skulle kunna antagas äfven i denna kammare, tillåter jag mig att i detta mitt yrkande uttala den förhoppning, att regeringen måtte snarast möjligt verkställa den utredning, som på grund af densamma är erforderlig, och att den svenska Riksdagen därefter må medgifva den gifta kvinnan samma rättighet, som samma Riksdag för trettio år sedan gifvit hennes ogifta syster.

Jag tillåter mig sålunda yrka afslag å lagutskottets skrifvelseförslag och bifall till herr Lindhagens reservation.

Herr Afzelius: Herrarne skola icke af mig vänta något djupare ingående på denna fråga i någon egentlig sakdebatt. Det finnes mycket riktigt och tilltalande, mycket, som jag om-

Om revision af gällande lagstiftning rörande hustrus rättsliga ställning.
(Forts.)

Om revision af gällande lagstiftning rörande hustrus rättsliga ställning. fattar med gammal sympati i hvad motionärerna, reservanterna och den siste talaren sagt. Men jag anser icke anledning föreligga att i dag ingå på en sådan sakdebatt.

Att 1898 års lag har sina brister, sina stora brister, var alldeles icke fördoldt för oss, som voro med och verkade för att den skulle i Riksdagen vinna framgång. Det är, kan man säga om denna lag, en halfhetens lag; jag tillät mig då om densamma yttra, att den icke tänkte tankarne till slut. Att man går tillväga med försiktighet vid lagstiftning, är nog på sin plats, det är på sin plats framför *allt*, då det gäller ett så grannliga område som familjerätten. Men jag trodde då och jag tror ännu, att man 1898 var alltför försiktig, att man gick till väga med obehöflig räddhåga.

Då så är, då lagen är bristfällig, skola vi då icke göra om den, göra något bättre, tänka tankarne, om icke till slut, så åtminstone en godt stycke längre på väg? Jag har nyligen haft särskild anledning att öfverväga och besvara denna fråga. När lagberedningen skulle träda i verksamhet, mötte frågan: hvad bör i främsta rummet blifva föremål för lagberedningens arbete? Och det var då naturligt, att uppmärksamheten fästes vid giftermålsbalken. En stor del af denna balk — jag skulle vilja kalla den den egentliga familjerätten, den, som handlar om äktenskaps ingående och upplösning, trolofning etc. — hör till de mest föräldrade partierna i vår lagstiftning, där möta vi också en hel labyrinth af småförfattningar, härstammaude från olika tider, återspelande olika åskådningssätt. Det är synnerligen svårt äfven för den rättskunnige — jag vill icke tala om allmänheten, om lekmannen — att där trefva sig fram. Det var därför naturligt, att man tänkte på att taga itu med detta parti. Men då frågade man sig: är det lämpligt att taga denna del utan att på samma gång taga den andra delen, den förmögenhetsrättsliga? Och svaret blef: nej, detta är icke lämpligt. Men å andra sidan: det är alltför tidigt att omarbete 1898 års lag, den trädde i kraft den 1 januari 1899, den har således tillämpats blott fyra år; därmed måste man vänta. Till följd däraf blef arbetet på giftermålsbalken icke taget i främsta rummet, utan ämnet blef, såsom herrarne veta, ett annat. Riktigheten af denna uppfattning — att det icke kan vara lämpligt att efter fyra år börja att göra om en lag — föreställde jag mig vara höjd öfver allt tvifvel, och jag bibehåller fortfarande denna uppfattning. Jag tror verkligen icke, att man bör göra vår allmänna lag till ett experimentalfält, som man plöjer upp då och då för att så om eller så upp. Jag tror, att lagstiftaren får lof att visa sitt eget verk en större respekt än så, om han för detta verk vill begära någon respekt af andra.

Nu frågar man mig: är det icke på samma sätt här? Här vill man ju taga ut en punkt, en mycket viktig punkt, en kar-

dinalpunkt af samma lagstiftning och göra om den. Är icke detta också för tidigt?

Jo för visso; men här tillkommer något annat: i denna punkt är 1898 års lagstiftning absolut *oklar*, den är oviss; mellan rättslärderna, mellan domare förekomma ständiga tvister om, huru långt denna lag *menar*, att hustruns rättsliga myndighet skall sträcka sig. Jag har själf i högsta domstolen flera gånger deltagit i afgörande af denna tolkningsfråga, då den afgjorts med fyra röster mot tre. 1898 års lag är i detta fall osäker; och osäker rätt föder naturligtvis osäker rättsskipning. Men rättsskipningens säkerhet är det viktigaste och främsta af allt.

Att i denna punkt föreligger rättsosäkerhet, att denna bör afhjälpas, att behovet däraf är hvad jag vill kalla trängande, står för mig klart; och vid sådant förhållande anser jag mig, trots min motvilja att röra vid en så ny lag, icke kunna motsätta mig en sådan framställning, som den lagutskottet gjort. En längre gående hemställan anser jag däremot i sakens nuvarande läge vara hvarken behöflig eller berättigad. Jag ber således att få yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Säve: Det torde vara få områden, på hvilka lagstiftningen har arbetat så långsamt och kommit till så föga tillfredsställande resultat som på det, som omfattar rättsförhållandena mellan makar. Jag har frågat mig, hvad anledningen kan vara härtill, och jag har icke kunnat gifva mig något annat svar än det, att så länge vi så segt fasthålla vid den uppfattning af mannens målsmanskap öfver kvinnan, som ligger till grund för 1 § af 9 kap. giftermålsbalken, blir det omöjligt att föra fram lagstiftningen på detta område eller att genomföra sådana reformer, som skulle kunna upphäfva de missförhållanden, som faktiskt förefinnas och hvilka blifva allt kännbarare i samma grad som den företrädesvis lidande parten kommit eller kommer till insikt om, att de innebära verkliga orättvisor. Att skulden till alla de svårigheter, som här möta lagstiftaren, företrädesvis ligger i målsmanskapet, fick jag klart för mig af förhandlingarna öfver hit hörande frågor vid 1898 års riksdag. Den siste högt ärade talaren har helt nyss, såsom vi hört, framhållit betydelsen af den lagstiftning, som då ägde rum, och han har, liksom äfven lagutskottet i sitt betänkande, framhållit det olämpliga uti att nu föra fram lagstiftningen vidare, då Riksdagen för så kort tid sedan uttalat sig och nya lagar stiftats. Men jag beder att få vördsamt fråga honom och lagutskottet: hvad var det, som Riksdagen i själfva verket fattade beslut om 1898, och hvad var anledningen till de lagpropositioner, som då framlades? Jo, anledningen var Riksdagens eget uttalande 1884! Jag ber att få fästa herrarnes uppmärksamhet på detta uttalande, öfvertygad om, att det är åtskilliga i kammaren, som glömt det. Riksdagen framhöll

Om revision af gällande lagstiftning rörande hustrus rättsliga ställning.
(Forts.)

*Om revision
af gällande
lagstiftning
rörande
hustrus rätts-
liga ställning.*
(Forts.)

hären fem punkter rörande rättsförhållandena mellan makar, öfver hvilka den hos Kungl. Maj:t begärde att få lagförslag. I fjorton hela år fick Riksdagen vänta på dessa lagförslag. Ändtligen kommo de, det skedde 1898, men de behandlade endast tre af de utaf Riksdagen framställda fem punkterna. I en af de två punkter, på hvilka Riksdagen icke fick svar, en synnerligen viktig punkt, hade Riksdagen yrkat på rätt för gift kvinna »att själf förvalta den egendom, som vore hennes enskilda tillhörighet, utan att behöfva genom äktenskapsförord förbehålla sig sådan rätt». Hvarför fick då icke Riksdagen svar på sin begäran i denna del? Jo, man hade funnit, att Riksdagens begäran åsyftade att rubba mannens rätt att förvalta makarnes egendom, hvilken rätt vore en följd af grundsatsen om mannens målsmanskap öfver hustrun, en grundsats, som icke finge rubbas. Och detta underströks äfven under debatten i Första Kammaren af en talare, som med skärpa framhöll, att »de båda rättsinstitutet, mannens målsmanskap och kvinnans fria förvaltning af egendomen, äro öförenliga».

Kan man nu verkligen begära, att Riksdagen skall vara nöjd med den lagstiftning, som vidtogs, låt vara så nyss som för fem år sedan? Den kan det ej, så länge den ej fått den vackra tanke, som ligger framhållen i äktenskapsförordet, utvecklad och utsträckt till verkligt skydd för alla gifta kvinnors egendom. Man kan säga — och däruti har herr Afzelius utom all fråga rätt — att Riksdagen kan nöja sig med den lagstiftning, som skedde i afseende å de tre punkterna, men icke vill man därför, att lagstiftningsarbetet skall hvila med afseende å de två återstående.

Det är en särskild omständighet, som kommit mig att tänka på förhandlingarna i denna fråga 1898, och det är lagutskottets kläm. Det är ju alldeles uppenbart, att om vi finge en lag i öfverensstämmelse med Riksdagens begäran 1884 i den af mig nyss citerade punkten, skulle detta innebära en väsentlig rubbning af grunderna för de nuvarande bestämmelserna med afseende å mannens målsmansrätt och egendomens förvaltning. Nu har däremot lagutskottet framhållit i sin kläm, att Riksdagen skulle skrifva till Kungl. Maj:t och anhålla »att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, i hvad mån gällande lagstiftning om hustrus rättsliga ställning kan böra blifva föremål för jämkning eller förtydligande, i syfte att, utan väsentlig rubbning af de grunder, hvarpå denna lagstiftning hvilar, hustrus rättsställning måtte blifva mera klart och följdriktigt bestämd». Antager sålunda Riksdagen denna lagutskottets kläm, har Riksdagen sagt, att den icke vill veta af någon väsentlig rubbning af de grunder, hvarpå den nuvarande lagstiftningen hvilar. 1884 ville Riksdagen hafva en så beskaffad väsentlig rubbning, fastän den ej fick hvad den önskade; nu uttalar Riksdagen, att den icke vill hafva någon sådan rubbning. Observeren icke de af kammarens ärade ledamöter, som

med större intresse omfattat kvinnosaken, att här ligger en farlig punkt i lagutskottets uttalande? Tager man den, har man på samma gång angifvit, att man vill hafva en retrograd lagstiftning; man ställer sig såsom rent reaktionär i denna betydelsefulla fråga. Det är tydligt, att jag under sådana förhållanden och med den ståndpunkt jag intager i kvinnofrågan icke kan vara med om lagutskottets kläm.

Om revision af gällande lagstiftning rörande hustrus rättsliga ställning.
(Forts.)

Ej heller kan jag vara med om lagutskottets motivering. Jag vill emellertid nu endast fästa uppmärksamheten på hvad lagutskottet anför på sid. 10: »Lagstiftningen om mannens och kvinnans inbördes ställning i äktenskapet har efter grundlig och omsorgsfull förberedelse helt nyligen varit föremål för Riksdagens pröfning, och någon anledning till väsentligare rubbning af de grundsatser, hvarpå denna lagstiftning hvilat, förefinnes icke enligt utskottets uppfattning.» Det ligger något vilseledande i detta, ty målsmansfrågan var icke föremål för Riksdagens pröfning 1898, och hvad »anledningen till väsentligare rubbning af nu gällande grundsatser» beträffar, så kan det ju vara godt och väl, att lagutskottet för sin del icke finner någon sådan, men om lagutskottets ärade ledamöter skulle vända sig till dem, som haft tillfälle att reflektera öfver målsmanskapet, så skulle de nog få höra, att här förefinnes anledning. Dessa olyckliga kvinnor t. ex., som den förste talaren fäste uppmärksamheten på, dessa kvinnor inom arbetsklassen, hvilka ingått illegitima förbindelser med arbetare och icke vilja afsluta dem med giftermål, de skulle nog svara oss, om vi till dem ställde den frågan, hvarför de icke vilja detta: »nej, vi våga icke, därför att det finnes något som kallas mannens målsmanskap»; och ej underligt, ty detta målsmanskap utöfvas inom denna klass på ett brutalt sätt. Och vill man vända sig till dessa bildade kvinnor inom de bättre lottade samhällsklasserna, som verkligen tänkt öfver kvinnofrågan, så skulle nog äfven de svara, att här finnes anledning, ty det är alldeles gifvet, såsom den förste talaren framhöll, att det måste vara förödmjukande för en kvinna med ett ädelt sinne att vara beröfvad de medborgerliga rättigheter, som ligga i en i lag erkänd myndighet, helst denna myndighet förut tillkommit henne, innan äktenskapet ingicks. Det måtte vara mycket hårdt för den gifta kvinnan att känna sig i saknad af dessa medborgerliga rättigheter, hvilka tillkomma hennes söner, som hon uppfostrat till medborgare, kanske till lagstiftare, och då på arten af denna uppfostran i främsta rummet skall bero, huru de skola utvecklas, som kanske en gång skola framträda i det offentliga bland ledarne af nationens öden, allt under det hon själf är i saknad af en myndighet, som däremot inför lagen tillkommer hennes döttrar.

Det har många gånger sagts, att den skandinaviskt-germanska rasen städse visat aktning för kvinnan, och man har däruti velat

*Om revision
af gällande
lagstiftning
rörande
hustrus rätts-
liga ställning.
(Forts.)*

se något berömvärdt hos denna ras. Jag tror, att det berömmet är tämligen oförtjänt. Jag kan sluta därtill af den gamla lagbestämmelsen, som är äldre till och med än våra skrifna landskapslagar: »gånge hatt till och hufva från». Att lagbudet är urgammalt finna herrarne af allitterationen. Närmast hade det afseende på arfskiften; brodern tog hela arvet, systemen fick ingen del däri. En af Sveriges mest framstående män, den andre, hvilken, såvidt jag vet, tog kvinnosaken om hand — den förste var Erik den Helige — Birger Jarl, ändrade detta så tillvida som han påbjöd, att syster skulle ärfva hälften mot broder. Mina herrar, äfven detta var orättvisa, och denna orättvisa i lagstiftningen blef bestående i 600 år, ända till 1845, då det genomdrefs, att syster skulle taga arf lika med broder. Ingenting kunde väl tyckas mera billigt och rättvist, och ändock var motståndet mot denna lagförändring stort. På svenska riddarhuset sades det: skola vi gifva till våra mågar och taga ifrån våra söner? Måhända hade detta ridderskapets och adelns motstånd mot reformen varit mindre, om man på den tiden kunnat höja sig till den tanken, att hvad man gaf till döttrarna, det skulle de få behålla, om förvaltningsrätten likasom äganderätten lagligen tillerkändes dem inom den nya familj, i hvilken de med giftermålet inträdde. Den gamla lagbestämmelsen upphäfdes alltså 1845, men den kom tillbaka igen, då det bestämdes, att ogift kvinna skulle vara myndig vid 21 års ålder. Den ogifta kvinnan blef således myndig vid samma ålder som mannen. De ingå äktenskap med hvarandra. Mannen är fortfarande myndig, men hans myndighet utsträcker nu öfver kvinnan, som efter äktenskapets ingående förlorar sin myndighet och ställes under mannens målsmanskap. Där hafva vi således fått igen det gamla lagbudet: »gånge hatt till och hufva från».

Jag hoppas, att den dag ej må vara alltför långt aflägsen, då det blifver klart och tydligt fastslaget i vår lag, att hufvan har samma rätt som hatten, och i den förhoppningen vill jag förena mig med den förste ärade talaren i hans yrkande om bifall till herr Lindhagens reservation.

Herr Trygger: Efter de lysande anföranden, vi hört, till förmån för en skrifvelse i den ena eller andra riktningen, är det pinsamt att uppträda, på sätt jag nu måste göra, med yrkande om afslag å alla skrifvelseförslag, synnerligast då jag i afseende å själfva principfrågan hyser alldeles samma åsikter som de herrar, hvilka talat för en skrifvelse. Äfven jag vill på alla sätt stärka den gifta kvinnans rättsliga ställning och gifva henne allt hvad hon skäligen kan begära. Att jag dock icke kan vara med om något af de här framställda skrifvelseförslagen beror därpå, att man där vill en sak, men begär en annan sak. Om man förut ej vetat detta, så fick man genom den nästföregående

ärade talarens yttrande full klarhet härutinnan. Hela hans argumentation gick därpå ut, att det nuvarande förhållandet är sorgligt, framför allt därutinnan, att den gifta kvinnan beröfvas möjligheten att själf disponera öfver sin förmögenhet, hvilken hennes man, utan att hon kan sätta sig däremot, fullständigt kan spolia. Om herrarne vilja taga närmare kännedom om de olika skrivelseförslagen, framför allt utskottets, heter det ock där: »Utan väsentlig rubbning af de grunder, hvarpå denna lagstiftning hvilar». Äfven den Lindhagenska reservationen begär uttryckligen, att, med *bibehållande* af mannens allmänna förvaltningsrätt öfver makarnas bo, hustrun skall förklaras myndig. Herrarne torde alltså finna af den siste talarens anförande, liksom ock af den förste talarens yttrande, att de vilja en sak, men de begära icke hvad de vilja. Och hvarför begära de det icke? Jo, tvifvelsutän af det skäl, som herr Afzelius förklarade vara för sig bestämmande, att det vore väl tidigt att redan nu ifrågasätta en förändring i 1898 års lag, som reglerar makarnas förmögenhetsförhållanden. Man begär därför någonting annat än hvad man egentligen åstundar. Hvad är det då man denna gång syftar åt?

Lätom oss först se till, hurudan den lagstiftning är, som för närvarande gäller. Är den gifta kvinnan myndig eller är hon omyndig? Hvilket är förhållandet mellan å ena sidan mannens målsmanskap öfver hustrun och å andra sidan en förmyndares förmynderskap öfver sin myndling? Mina herrar, såvidt jag förstår, äro båda dessa saker species af en högre enhet. De äro att anse såsom olika slag af målsmanskap i vidsträckt mening. Förmynderskap är ett slag, mannens målsmanskap öfver hustrun eller hvad vi kalla målsmanskap i inskränkt mening är ett annat slag. Och hvarutinnan äro de då olika? Jo, olikheten beror på de olika ändamålen med målsmanskapet i de olika fallen. Vid förmynderskap är ändamålet, att, när en person saknar förmåga att själf vårda sin person eller egendom, åt en annan skall öfverlåtas vården däraf, och förmynderskapet kan vara olika i olika fall. Är den omyndige under 21 år, ingår äfven i förmynderskapet omsorgen om dennes uppfostran; är han öfver 21 år, afser förmynderskapet i regel endast skötseln af förmögenheten. Beträffande däremot mannens målsmanskap har detta till ändamål att bevara familjens enhet och tillgodose dess intressen, och detta målsmanskap sträcker sig så långt, som detta ändamål kräver.

Angående hvad som fordras för bevarande af denna enhet kunna ju meningarna vara delade. Vår lag ställer sig på den ståndpunkten, att det kräfves två saker: först och främst, att mannen i regeln innehar förvaltningen af makarnas förmögenhet, och för det andra, att mannen äger en viss rätt att bestämma öfver hustruns person. Om man nu skrede till att uttryckligen förklara hustrun myndig, fruktar jag, att man i stället för klarhet

Om revision af gällande lagstiftning rörande hustrus rättsliga ställning.
(Forts.)

*Om revision
af gällande
lagstiftning
rörande
hustrus rätts-
liga ställning.*

(Forts.)

och reda i lagstiftningen införde oklarhet och oreda. Det blefve då angeläget att undersöka, i hvad mån denna myndighetsförklaring influerade på hustruns ställning i öfrigt. Jag tror för min del, att de, som vilja förklara hustrun myndig och samtidigt upphäfva mannens målsmanskap, mer eller mindre medvetet hafva sett frågan endast från en sida, nämligen ur förmögenssynpunkt, och jag befarar, att de ej vidare tänkt sig in uti hustruns ställning i andra afseenden. Eller skulle det verkligen kunna vara meningen, att, såsom lagutskottet antyder, mannen ej skulle äga bestämma, hvar hustrun skall hafva sin boningsort? Skulle man vilja upphäfva mannens målsmanskap ända därhän, att, när mannen bodde i Malmö, hustrun skulle utan vidare äga slå upp sitt hemvist i Göteborg? Jag tror, att man bör betänka sig något, innan man beslutar sig för att gå så långt.

Hvad därefter angår min egen ståndpunkt i denna fråga, är den följande. Den sidan af mannens målsmanskap, som afser makarnas förmögenhet, tror jag kan inskränkas mera än hvad som skedde genom 1898 års lag. Ty därmed afsågs egentligen endast att hindra mannen att förstöra hustruns förmögenhet, medan man samtidigt sökte förekomma, att hustrun förstörde densamma. Men man tog däremot ej tillräcklig hänsyn till hustruns intresse att oberoende af äktenskapsförord kunna själf få äga och förvalta den egendom, hon infört i boet. Denna sida af målsmanskapet borde därför lämpligen underkastas inskränkning. Men jag frågar: finnes verkligen något skäl att i öfrigt inskränka detta? Kan man påvisa något, som skulle kunna med fog åberopas såsom skäl för att hos Kungl. Maj:t begära utredning i riktning af inskränkning af mannens målsmanskap i öfrigt? Eller skulle man redan nu vilja i afseende å makars förmögensförhållanden påkalla en ändring i nu gällande, så nyligen stiftade lag? Skulle verkligen härför kunna åberopas någon fullgiltig grund? Jag betviflar det, och jag tror för min del, att det är bäst att något se tiden an, så att man kan taga frågan i hela dess vidd under ompröfning.

Här har talats så mycket om att hustrun vore den enda inom familjen, som till sin grämelse kände sig omyndig. Men, mina herrar, den gifta kvinnan är icke omyndig. Hon står under mannens målsmanskap, men omyndig är hon icke. Den sorgen kan hon alltså slå bort. I dess ställe finner jag något, som bör kunna fylla henne med stolthet. Hvarför inskränker hon sin personliga handlingsfrihet genom att under nuvarande lagstiftning ingå äktenskap? Jo, hon gör det i familjens intresse. Och jag kan icke finna annat än att, då man särskildt i våra dagar är beredd att inskränka medborgarnes handlingsfrihet för det gemensamma bästa och i det allmännas intresse, så att det snart icke finnes något område, där icke den personliga handlingsfriheten möter en lagparagraf, så bör man ej förvånas

öfver att familjen, detta samhälle, på hvilket staten dock ytterst hvilat, kan kräfva, att hustrun för dess skull afstår något af sitt personliga oberoende. Min mening är ingalunda att offra hustruns intressen för familjens, utan de offer, som familjen nödvändigt måste af henne kräfva, blefve henne rikligt ersätta i andra afseenden.

Om revision af gällande lagstiftning rörande hustrus rättsliga ställning.
(Forts.)

Till sist kommer jag till en sak, som törhända varit den hufvudsakliga anledningen till denna frågas framkomst.

Det är utan tvifvel så, att många finnas, hvilka intressera sig lifligt för kvinnans kommunala och politiska rösträtt, och dessa föreställa sig, att den gifta kvinnans myndighetsförklaring vore enda medlet för vinnande af denna rätt åt henne. Jag vill då nämna, att dessa båda frågor ej stå i något nödvändigt samband med hvarandra, åtminstone ej för den, som fått klart för sig, att den gifta kvinnan icke är omyndig, utan hennes ställning, såsom varande under mannens målsmanskap, är någonting annat än omyndighet. Och hvad särskildt den kommunala rösträtten angår, tror jag det svårligen kan förnekas, att hustrun, för så vidt hon har enskild egendom under sin förvaltning, äger rättighet att uppföras till bevillingstaxering och sålunda jämväl kan få rösträtt i kommunens angelägenheter. Skulle denna tolkning af kommunallagarne vara oriktig — låtom oss då ändra dessa lagar och gifva kvinnan kommunal rösträtt, men må vi icke aflåta någon skrifvelse om ändringar i afseende å gift kvinnas ställning inom äktenskapet, hvilken i själfva verket skulle gå vida längre än hvad de afsett, som äro skrifvelsens upphofsmän.

På grund af hvad jag nu anfört, anhåller jag att få yrka afslag å såväl utskottets hemställan som å reservanternas förslag.

Herr Leman: Om man vänder sig till menige man med den frågan: hurudan är den gifta kvinnans ställning i Sverige, är hon myndig eller omyndig, tror jag, att flertalet skola bedja att få betänka sig och sedan efter någon tvekan skola svara, att hon är *omyndig*. Vänder man sig åter till de rättslärd och till doktrinen, så är lika visst, att flertalet skola förklara, att de anse gift kvinna vara *myndig*. Så besvaras frågan t. ex. af professor Winroth, docent Hellner och professor Kallenberg. Den senare säger: »Den svenska äktenskapslagstiftningen gifver nu ej längre anledning till tvifvelsmål beträffande spörsmålet, huruvida hustru är att anse såsom myndig eller ej. Hustru är städse myndig. Hon är det, oafsedt om hon ännu uppnått myndighetsåldern, och äktenskapet länder följaktligen, om detta ej är förhållandet, så långt ifrån till en inskränkning af hennes rätt, att denna tvärtom utvidgas».

Hvad afser då nu utskottet med sitt skrifvelseförslag? Visserligen icke någon förändring i nu bestående förhållanden, utan utskottet önskar endast, att lagstiftaren skall draga ut konsekven-

*Om revision
af gällande
lagstiftning
rörande
hustrus rätts-
liga ställning.
(Forts.)*

serna af lagen i hvad den är otydlig, så att det, som ej finnes tydligt och klart stadgadt, må blifva fullt tydligt och redigt i lag uttryckt. Ingenstädes förekommer i vår lag utsagdt, att gift kvinna är myndig. Talaren på stockholmsbanken har ju äfven upplyst oss om, att till och med inom högsta domstolen meningarna varit mycket divergerande angående hennes myndighetsställning samt om hennes rätt att tala och svara vid domstol. Af utskottsbetänkandet framgår, att såväl i Norge som Danmark, hvilka båda länder ju stå oss mycket nära, man uttryckligen har prononcerat den gifta kvinnans myndighetstillstånd. Jag tillåter mig att komplettera denna upplysning med den erinran, att äfven Finland har liknande bestämmelser i detta ämne. Så heter det t. ex. i lagen den 15 april 1889 om makars egendoms- och gäldsförhållanden: »Hustru råde öfver hvad hon genom eget arbete kan förvärfva. Genom äktenskapsförord må henne tilläggas makt att råda öfver sitt enskilda fasta och lösa gods, och gälle det förord äfven egendomens afkomst. Är hustrus arbetsförtjänst eller afkomst af enskildt gods, hvaröfver hon råder, i annan egendom förvandlad, varde ock den af hustru förvaltad. Hustru äger söka och svara, då saken angår egendom, hvaröfver hon råder».

Och sedermera förekommer den bestämmelsen: »Hustru må ej utan mannens samtycke göra gäld, utan så är, att hon råder öfver sitt fasta gods eller efter behörig anmälan drifver näring. I dessa fall svare hon ock i mål, som sådan gäld rör».

Går man nu vidare till lagen angående förmynderskap den 19 augusti 1898, så säges där: »Den, som ej fyllt 21 år, vare omyndig och hafve förty ej makt att själf förestå sin egendom. Dock äge omyndig, som fyllt 15 år, råda öfver det han eller hon genom eget arbete förvärfvar». Så heter det slutligen: »Gifter sig man eller kvinna före 21 års ålder, upphöre omyndigheten». Där är det alltså tydligen utsatt i lagen, att gift kvinna vid hvad ålder som helst är myndig. Vidare är det tydligen uttryckt, att därest någon af makarna skulle anses böra försättas i omyndighetstillstånd, då må »framför andra den omyndiges make förordnas, om det finnes lämpligt». Och så slutar förordningen med det stadgande, att »kvinna må ej mot sin vilja till förmyndare förordnas». Dessa bestämmelser äro ju till största delen öfverensstämmande med andemeningen i vår egen nu gällande lagstiftning. Och uti denna har utskottet ej velat göra någon ändring. Utskottet har ej heller, såsom den siste talaren förmenade, begärt någonting annat än hvad utskottet velat. Utskottet har endast önskat, att det måtte komma att stå klart fram för det allmänna rättsmedvetandet och framför allt för våra domare, hurudan och hvilken den gifta kvinnans rättsliga ställning är enligt svensk lag. Och jag vill erinra om hvad talaren på stockholmsbanken yttrade, då han bestämdt förklarade, att

här är icke fråga om någon betänklig rubbning i nu bestående förhållande. Äfven ber jag med afseende å dem, som vilja gå mycket längre, att få påpeka, att det finnes ej något enda land, där ej mannens målsmansrätt i någon form är lagstadgad, och detta är ju ock äktenskapets natur — det måste så vara. Och den har utskottet ju ej heller tänkt taga bort. Man har blott velat närmare fixera gränserna för denna rätt inom ramen af nu gällande lag.

Om revision af gällande lagstiftning rörande hustrus rättsliga ställning.
(Forts.)

Slutligen och med anledning däraf, att en talare yttrat, att man kommit fram med förslag i syfte att på den vägen kunna bereda kvinnan kommunal och politisk rösträtt, vill jag blott påpeka gent emot honom, att hvad särskildt den kommunala rösträtten beträffar, så är det stadgadt, att gift kvinna skall för inkomst taxeras tillsammans med sin man, hvaraf följer, att om på annat sätt förfares, eller att gift kvinna påföres särskild bevillning, så sker detta i strid med gällande bevillningsförordning. Det är alltså omöjligt att på den vägen nå fram till kommunal rösträtt för gift kvinna, enär därtill fordras, att hon skall vara påförd särskild bevillning. Denna fråga har sålunda ej heller något samband med den andra frågan, utan den kräfver sin lösning på ett helt annat sätt.

Oaktadt mina sympatier visserligen gå vida utöfver hvad jag nu haft äran yttra, torde dock klokheten fordra, att man här först tager ett steg, som kan vara ägnadt att bringa reda och klarhet i denna oklara fråga, och jag får därför hemställa, att kammaren måtte bifalla utskottets skrivelseförslag.

Herr Dickson: Då det yttrats ganska vidt gående åsikter i afseende å den föreliggande frågan, anhåller jag att få upptaga några af dem till bemötande.

Inom äktenskapet finnes, såsom bekant, dels gemensam och dels enskild egendom, och det är väl ej meningen att härutinnan göra någon ändring. Föreskrifter om egendoms gemenskap är en bestämmelse, som måste anses vara tillkommen i hustruns intresse, då hon därigenom får del i hvad som förvärfvas af mannen. Och finnes nu gemensam egendom, bör väl äfven denna gemensamma egendom lyda under gemensam förvaltning, och det vore väl ej att tillråda, att både mannen och hustrun på en gång hade denna förvaltning om hand. En sådan anordning tror jag lätteligen skulle sätta egendomen i fara och vara till föga gagn, och man kunde ej gärna vänta sig någon reda och ordning inom en dylik förvaltning. Hustrun har emellertid möjlighet att genom äktenskapsförord förvara åt sig rätt att själf råda öfver sin enskilda egendom, öfver hvilken hon jämväl äger förvaltningsrätten och som hon också, om hon så behagar, kan låta inteckna. Äfvenledes har hon laglig rätt att råda öfver egendom, som hon själf förvärfvat. Hustrun kan ock göra gäld, hvori-

*Om revision
af gällande
lagstiftning
rörande
hustrus rätts-
liga ställning.
(Forts.)*

genom hon binder den egendom, öfver hvilken hon råder, och hon kan rörande sådan egendom och gäld själf föra talan. Men den, som sålunda kan ingå gäld och föra talan, är naturligtvis myndig, om också myndigheten i vissa andra hänseenden kan vara inskränkt. Att nu denna för hustrun blifvit genom äkten- skapet i viss mån begränsad, är ju naturligt. Då kvinnan gifter sig, måste hon ju t. ex. afstå från sitt namn och antaga man- nens, hvars stånd och villkor hon måste följa. Därutinnan har väl ingen ifrågasatt någon ändring. Vidare följer ju af äkten- skapets ingående, att makarna skola hafva gemensam bostad och att någon af dem skall bestämman, hvar de åtminstone lagligen hafva sin boplats, och detta bör väl vara öfverlämnadt åt man- nen. Men stort längre går väl knappt mannens målsmansrätt enligt gällande lag, undantagandes att mannen i tvifvelaktiga fall kan få föra talan utan fullmakt af hustrun, men däruti ligger ju ej något för hustrun ofördelaktigt.

Hvad nu angår hustruns förvaltningsrätt öfver henne en- skildt tillhörig egendom, så vill jag mot herr Leman anmärka, att gift kvinna, som själf förvaltar sin fasta egendom, är äfven för densamma bevillningstaxerad och kan sålunda äfven tala och rösta därför, hvilket förhållande ju äfven i viss mån vittnar om den myndighet hon kan äga.

För öfrigt ansluter jag mig i hufvudsak till den uppfattning, herr Trygger uttalat, och jag tror icke, att man nu med fördel skulle kunna genomföra några förändringar uti lagens stadganden i 9 kap. giftermålsbalken.

Jag vill nu mot lagutskottets andra skäl äfven yttra några ord. Det talas om att hustru, som lefver i äktenskap med sin man, ej får idka näring, med mindre mannen därtill lämnar sitt medgifvande och ikläder sig ansvar för hustruns förbindelser. Jag hoppas, att man ej har för afsikt att härutinnan få någon förändring. Ty om tvenne makar lefva tillsammans och hustrun önskar att ensam drifva handel eller idka någon näring, utan att mannen ikläder sig ansvar för de förbindelser hon därvid in- går, leder sådant lätt till det största skoj. Räkningar utfärdas t. ex. å hustrun för levererade varor. De blifva ej guldna, och när leverantörerna eller fordringsägarne påkalla likvid af mannen, så saknar denne all kunskap om gälden och vägrar att ur egen- domen, som är gemensam och står under hans förvaltning, be- tala räkningarna — och där stå nu leverantörerna utan likvid. Jag tror ej det vore skäl att härvidlag vidtaga några ändringar i gällande bestämmelser.

På grund af hvad jag nu anfört och andra talare före mig, anhåller jag att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Berg, Lars: Det kan icke vara min afsikt att nu för- söka ingå i någon saklig utredning af denna fråga, hvartill jag

saknar nödiga fackinsikter, men med anledning af hvad som här yttrats har jag velat och ansett mig pliktig att säga några ord. Frågan är nämligen icke endast en juridisk fråga, utan ännu mer en social och en etisk.

Den gifta kvinnans ställning sammanhänger så nära såväl med statens som med familjens och barnens intressen, att hvarje folkrepresentant, som skall deltaga i lagstiftningen härom, måste känna sig förpliktigad att uttala sin mening, i synnerhet om han såsom jag har en motsatt mening emot den lagutskottet har uttalat, en mening, som säkerligen endast delas af en minoritet inom denna kammare.

Här har med rätta framhållits, att den största tvekan och olikhet i åsikter råder om hvad lagen stadgar, om svensk gift kvinna är omyndig eller myndig. Utskottet säger, att bland de rättslärde råder en allmän mening därom, att kvinnan blir i, med och under äktenskapet myndig, ehuru utöfningen därutaf är inskränkt, så länge mannen lefver, och att detta klarligen bevisas därutaf, att, så fort äktenskapet upplöses, hon inträder i sin fulla myndighets rättigheter. Detta är för mig en juridisk paradox, som ju kunde vara intressant, om man icke visste, att en gift kvinna förlorar det mesta af en myndig människas själfständighet, så fort hon inträder i äktenskap, och så länge hon lefver, såvida hon icke blir änka, då hon återfår de rättigheter, som hon förlorade genom att inträda i äktenskapet.

En ärad talare har nyss yttrat, att den gifta kvinnan icke vore i något större behof af full myndighet, då hon i många fall hade en hel del rättigheter, nota bene att hon under juridiska formaliteter lyckades få sig dem tillförsäkrade enligt 1898 års lag, men häremot är att märka, att dessa formaliteter dock icke äro kända för större delen af vårt folk. Det förhåller sig nämligen så, att hela denna fråga är så invecklad, att pluraliteten af folket icke känner till den, och det är därför som det kan vara skäl att med några ord påminna om, att om än många jurister äro eniga om, att svensk lag i princip förklarar den gifta kvinnan myndig, och ehuru väl lagutskottet och herr Hasselrot påstå, att hon i de flesta hänseenden i teorien är en myndig medborgare, så förhåller det sig i verkligheten alldeles tvärtom så, att hon enligt lag icke har rätt att förfoga öfver sin egen förmögenhet; hon har icke behörighet att mottaga uppdrag och sysslor, ledamotskap uti styrelser och kommunala föreningar eller förvaltningar.

Det blefve för långt att uppräknat alla inskränkningar i den gifta kvinnans själfständighet, men de svåraste, som lederar mitt samvete mest, må jag nämna: hon får ej ingå aftal eller rättsliga förbindelser, icke tala eller svara i egen sak, hon står under mannens husbondevälde, och därmed är hon viljelös, trålbunden i allt, som rör makarnas samlif. Hvad finns då kvar af hand-

Om revision af gällande lagstiftning rörande hustrus rättsliga ställning.
(Forts.)

*Om revision
af gällande
lagstiftning
rörande
hustrus rätts-
liga ställning.*
(Forts.)

lingsfrihet och myndighet? Teorier och fraser. Hon har icke heller rätt att bestämma sin vistelseort! En högjuridisk talare sade, att det vore högst orimligt, om kvinnan skulle få välja sin vistelseort och bestämma hvar hon skulle uppehålla sig, om hon skall få bo i Malmö, då mannen bodde i Göteborg. Ja, det må nu vara, men så farligt torde saken icke ställa sig, ty hon förlöper dock icke hemmet så ofta, som mannen gör, särskildt i de lägre folklagren. Skall det vara så, att mannen har rätt att förbjuda hustrun att välja annan vistelseort, vill jag framhålla såsom den enklaste rättvisa, att äfven hustrun får rätt att förbjuda sin förlupne man att välja en annan vistelseort, än deras gemensamma bostad, denna må nu kallas mantalsskrifningsort eller annat.

Den gifta hustrun får icke heller, som den siste ärade talaren framhöll, drifva näring och yrke utan mannens medgifvande och borgen, och det tyckte han vara obestriddigen rättvist och synnerligt samhällsbevarande. Det skulle således vara rätt och billigt, att en kvinna med en försupen, halfidiotisk man, som icke lämnar ett öre till hemmet, skall vara beröfvad rättighet att bidraga till sitt och sina barns underhåll, fastän hon eljest därtill är skicklig och förmögen. Nej, det får hon nu icke, och detta skulle vara högsta rätt!

Enligt 1898 års lag har verkligen, såsom ofvan berördes, den svenska gifta kvinnan myndighet, för så vidt vissa formaliteter blifvit iakttagna i äktenskapsförord, uti arf eller testamente, som särskildt förbjuda mannen att taga befattning med hennes egendom, hvilken hon således äger själf förvalta.

Det sades också af en hög jurist nyss, att hon utan alla dessa formaliteter i ett enda fall är en myndig medborgare utan förbehåll och formaliteter, nämligen därutinnan — tänk hvilka stolta rättigheter — att hon får suveränt disponera öfver sin inkomst af eget arbete.

Detta är sant, ehuru med en betänkelig inskränkning. Om man ser denna bestämmelse i sömmarne, kommer man till klarhet därom, att därest hon förvandlar sin förtjänst till bohag, eller om hon därför köper föda och kläder till sina barn, mannen kan komma och förvandla dem till brännvin på krogen. Hvad hon genom eget arbete förvärfvat är således icke hennes längre, än hon håller de kontanta medlen i sin hand.

Trots alla dessa oftaberörda juridiska teorier kan man således icke — åtminstone då man icke har den äran att höra till fackmännen — påstå, att svensk lag väl skyddar svensk gift kvinnas personlighet och människovärde. Den ställer henne utan handlingsfrihet på ett lägre plan än andra medborgare, i ett underdånighetsförhållande, och man måste, då man inser detta, fråga sig: Är det förenligt med rättvisa, är det rimligt, att våra egna mödrar och hustrur skola förlora sin myndighet i äkten-

skapet, och att de skola ställas i en osjälfständigare och mera beroende ställning än deras kvinnliga tjänarinnor och deras till myndiga är komna döttrar? Är det klokt och är det nyttigt för samhället, att lagen beröfvar hvarje gift kvinna — äfven de ädlaste, bästa och rikaste — hennes handlingsfrihet, hennes förut väl och utmärkt utöfvade myndighet, att man liksom straffar henne för det steg hon tagit in uti äktenskapet, som är så viktigt äfven för samhället, liksom med förlusten af medborgerliga rättigheter? Om man svarar, såsom jag vill, nej på denna min fråga, då är det väl tämligen tydligt, i hvilken riktning ett förslag till förändring bör gå, oberoende af de formalistiska fiktioner och juridiska teorier, hvilka jag lämnar helt och hållet åt deras värde, men som i en sådan fråga som denna icke få vara uteslutande bestämmande ett steg längre än formen kräfver, men icke i afseende å innehållet.

Om revision af gällande lagstiftning rörande hustrus rättsliga ställning.
(Forts.)

Denna fråga är så gammal, att det enligt min tanke till och med vidlåder oss en viss försummelse däri, att vi icke hafva löst den förr. Vi måste sålunda snart ställa våra hustrur och mödrar på samma plan som öfriga myndiga kvinnor och göra dem någorlunda likställda med männen, och vi måste erkänna — hvilket jag för min del åtminstone gör — att den svenska gifta kvinnan förtjänar en värdigare ställning, så att hon med den ansvarskänsla, som endast själfständigheten kan föda, förmår att fostra och väl fostra kommande generationer, på hvilkas förmåga, sans och måtta fäderneslandets frihet beror.

Det kunde kanske vara skäl för mig att nu sluta, men jag kommer att tänka på ett löfte, hvars sanning historien bekräftar, att nemligen endast den människa och det folk skall det väl gå och skall länge lefva på jorden, som hedra fader och moder. I den delen hafva vi såsom folk, det påstår jag, försummat och syndat mycket emot våra — emot det fria svenska folkets ännu i verkligheten omyndiga mödrar. De hafva blifvit stående uti en underdånighetsställning, och det är därför på tiden, att vi emot dem skipa rättvisa.

Ett sätt härför har nu af motionärerna föreslagits. Talrika svårigheter hafva emot deras förslag rests af fackkunskapen, men jag pekar på det faktum, att andra civiliserade folk, folk med större liflighet i känslor, med större rikedomar, där intressenas motsatser äro långt starkare, och där en dubbel myndighet i äktenskapet är farligare än hos oss, hafva dock vågat sig på att gifva den gifta kvinnan myndighet, och erfarenheten har där visat, att äktenskapen därigenom höjas och ställningen förbättras. Här är ju icke tal om att röra vid egendomsgemenskapen eller upphäfva mannens målsmanskap, icke därför, att man anser detta vara utopier, utan därför att man anser sig böra gå försiktigt till väga, gå steg för steg i en så viktig fråga som denna. Det bör väl då icke kunna finnas några hinder

Om revision af gällande lagstiftning rörande hustrus rättsliga ställning. eller råda någon tveksamhet om att åtminstone besluta en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning och angifva i hvad riktning man vill gå.

Utskottet är mycket tvifvelaktigt, huruvida allt detta kan vara lämpligt eller lyckligt utan inskränkning. Det talas äfven på ett ställe om, att det skulle strida emot äktenskapets harmoni och äktenskapets idé och allt sådant. Det har äfven anmärkts i handlingarna, att äktenskapet är ett slags bolagsförhållande, men i ett bolag är väl ändå ingen ensam bestämmande, i ett bolag finnes väl icke en enda despotisk vilja, under det att de andra skola lyda, utan i ett bolag bestämmes hvars och ens afgörande rätt efter den insats, som han har gjort i den gemensamma affären. Och hvad äktenskapet beträffar frågar jag, hvem har väl gjort den största insatsen? Jag tror icke många skola kunna förneka, att kontrahenterna gjort åtminstone lika stora insatser. Jag för min del påstår, att kvinnan har gjort och gör mångdubbelt större insats i äktenskapet än mannen, och därför bör hon också, så vidt med dess idé är förenligt, ha en så fri och värdig ställning som möjligt.

Jag skall icke uppehålla kammaren med att ytterligare diskutera utskottets förslag, ehuru det kunde vara frestande. Utskottet har med juridisk talang formulerat en kläm, där det talas om bristen på kodifiering, klarhet och följdriktighet m. m., som bör upphjälpas, och det är allt godt och väl, men där står ingenting om innehållet och riktningen af det lagförslag, som begäres.

Den, som verkligen vill vinna någon effektiv förändring i anmärkta afseende, kan svårligen förena sig med utskottet, ty Kungl. Maj:t skulle af denna skrifvelse icke få någon ledning om hvad han skall göra. Under det han skulle låta linjera upp den gällande lagens orediga gränser för att få dem klara och räta, kan det ju lika gärna hända, att det skäres af, som att det lägges till något i hustruns myndighet. Men detta synes vara från utskottets synpunkt tämligen likgiltigt, endast bestämmelserna blifva följdriktiga och klara samt lätta att tolka. Under sådana förhållanden anser jag mig böra taga afstånd från utskottets förslag, och ehuru jag icke fullt är på det klara med, hvilket af de andra skrifvelseförslagen, som är det bästa, så synes mig dock herr Lindhagens vara det tydligaste, och därför, herr talman, ber jag att uti rättvisans och pliktens namn få yrka bifall till detta skrifvelseförslag samt afslag å utskottets hemställan.

Herr Hasselrot: Här har blifvit sagdt så mycket för och emot i denna fråga, att jag egentligen icke har något nytt att tillägga, utan endast ber att med ett par ord få försöka klargöra lagutskottets ställning till frågan.

Jag ber då till en början att få fästa kammarens uppmärk-

samhet därå, att motionärerna icke hafva ifrågasatt någon förändring i afseende å gift kvinnas nuvarande *förmögenhetsrättsliga* ställning. Hvad flera talare därvidlag anfört är därför något, som faller alldeles utanför motionens ram, och lagutskottet har icke haft någon anledning att därmed sysselsätta sig.

Hvad motionen egentligen innebär är ett upphäfvande af målsmanskapet, ett uttryckligt förklarande af kvinnans myndighet och likställighet med mannen i alla afseenden, och det är detta, lagutskottet har tagit sig friheten afstyra. Däremot har lagutskottet funnit lämpligt att hos Kungl. Maj:t begära förtydliganden i nu gällande lagstiftning om hustrus rättsliga ställning.

Ett par talare hafva ansett, att hvad lagutskottet sålunda föreslagit är så obetydligt, att de hellre yrkat afslag än de velat förorda lagutskottets förslag att, äfven om man icke ville slopa målsmanskapet, begära förtydligande af lagens bestämmelser. Jag skall då be att få erinra därom, att det särskildt är tvenne bestämmelser, som för närvarande därutinnan leda till oreda. För det första är det oklart, om gift kvinna äger rätt att föra talan inför rätta äfven i sådana mål, som röra sådan egen egendom, hvaröfver hon har förvaltningsrätt. Det är nämligen uttryckligen bestämdt i lagen, att kvinnan har förvaltningsrätt icke endast, såsom herr Berg sade, öfver den egendom, hon själf genom arbete förvärfvat, utan äfven öfver all sådan egendom, hvartill hon genom äktenskapsförord eller i annan laga form tillerkänts dylik rätt. Tvifvelaktigt är dock, på grund af felaktig eller otydlig formulering af lagen, om hon i dessa delar äfven får tala vid domstol, och det är angeläget, att detta blir utredt.

Gent emot talaren på malmöbanken ber jag få säga, att det jämväl synes mig vara angeläget, att en inskränkning sker uti den bestämmelse, som finnes i näringsfrihetsförordningen. Om hustrun fått en fabriksanläggning eller en handverksrörelse, hvaruti hennes förmögenhet ligger, och som hon själf får förvalta, kan det då vara lämpligt, att mannen det oaktadt skall hafva rättighet att lägga hinder i vägen för hennes utöfvande af verksamheten? Alla olägenheter och otydligheter, som kunna följa af de nuvarande bestämmelserna, böra, enligt mitt förmenande, undanröjas och rättas.

Att däremot, såsom flera talare förordat, taga bort målsmanskapet och ställa hustrun i alla afseenden likställd med mannen, det förefaller mig mer än vågadt. Något sådant har intet land försökt. Under någon form och i vissa afseenden måste alltid något målsmanskap, eller hvad man vill kalla det, finnas.

Man säger visserligen, att hustrun befinner sig uti en sämre ställning än till och med hennes tjänare och barn, då dessa äro myndiga. Enligt min mening icke i en *sämre* utan i en *annan* ställning, och detta är något, som följer af hvarje förening. Vid en förening mellan två stater få de båda i någon mån uppgifva

Om revision af gällande lagstiftning rörande hustrus rättsliga ställning.
(Forts.)

*Om revision
af gällande
lagstiftning
rörande
hustrus rätts-
liga ställning.*
(Forts.)

sin själfbestämningsrätt; ett lagligt bolag förutsätter, att någon skall teckna firman eller vara verkställande direktör, och uti ett äktenskap, som utgör en förening mellan tvenne makar, förutsättes nödvändigt, då de båda icke komma öfverens, att någon af dem skall äga bestämmanderätten. Någon skall väl ändock bestämma makarnas lagliga bostad, eller, om man också vill gå så långt att låta enhvar afgöra detta, så att hustrun må få rätt att bo t. ex. i Göteborg, äfven om mannen bor i Stockholm, skall väl ändock någon i händelse af olika meningar hafva rätt bestämma, hvar barnen skola bo, hvar de skola gå i skola o. s. v.? Detta är målsmanskapet. Vill man nu bestämma det så, att hustrun i vissa fall skall utöfva målsmanskapet, så är jag öfvertygad om att detta ofta nog kunde vara lämpligare, då många äktenskap finnas, där hustrun bättre än mannen förstår att utöfva målsmanskapet. En af dem bör dock hafva rätten att bestämma, och det går ej an, att målsmanskapet helt och hållet upphör, så att båda makarna stå alldeles själfständiga gent emot hvarandra i saker och förhållanden, som röra gemensamma angelägenheter.

Då nu en förändring i denna riktning icke blifvit ifrågasatt, måste man väl för närvarande vidhålla den ståndpunkten, att mannen, åtminstone i alla de frågor, som icke beröra hustruns personliga ställning och hennes förvaltningsrätt, får föra talan i deras ostridigt gemensamma angelägenheter, och så långt har lagutskottet gått, men icke längre.

Herr Moberg: Det yttrades häromdagen af en ärad talare på norrlandsbänken i en annan fråga, att om också vår tid icke utmärkte sig för synnerlig ridderlighet mot kvinnan, så bemödade den sig dock att göra henne rättvisa. Ja, däri hade den ärade talaren mycket rätt. Men frågan kan just blifva, om ej bristen på ena sidan kan förklaras af de många bemödandena på den andra sidan. Ty i samma mån som lagstiftaren ideligen vinnlägger sig om att tillgodose alla de anspråk, som tid efter annan framställas för att tillvarataga kvinnans rätt, som det heter, i rättsligt, socialt och politiskt hänseende, så att det ingalunda vidare må heta, att mannen är skapelsens herre, ännu mindre herre i sitt hus, i samma mån varder helt naturligt den känslan förhärskande hos mannen, att kvinnan ej längre är det svaga väsen, som han är satt att skydda och hjälpa; liksom det synes mig tämligen gifvet, att den makt, som hon tillförene öfver honom ägt genom vapen, om hvilka jag ej behöfver i denna kammare orda, varder allt mer och mer förslöad genom de andra vapen, som lagstiftaren sätter henne i händerna till kamp mot mannen. Huruvida hon nu vinner mer genom hjärtats än genom lagens vapen, det vill jag här lämna osagdt; men så mycket torde man i allt fall böra vara ense om, att det är särdeles

angeläget, att lagstiftaren i sin omsorg att tillvarataga kvinnans rättigheter icke förbiser hvad för honom dock är angelägnast att vårda, nämligen bibehållandet af äktenskapets idé, som, om man också icke vill betrakta den ur gammaltestamentlig synpunkt, dock fortfarande måste anses vara att befordra en lycklig sammanlefnad man och kvinna emellan till deras egen fromma och till samhällets bättnad och bestånd. Ett af vår tids förnämsta lyten, enligt den syn jag har på tingen, är den oerhörda löslighet, som gör sig gällande i fråga om äktenskapets helgd; och om också i första rummet orsaken härtill måste sökas i det allt mer och mer omkring sig gripande lättsinnet, som hotar att ödelägga alla bättre begrepp om moral, så vågar jag likvisst hålla före, att alla de bemödanden, som oupphörligen göras att lösa de yttre band, som sammanhålla makarne, gifva lättade tillfällen för detta lättsinne att under allehanda skyddande förklädnad tränga sig in i äktenskapet och störa dess frid och dess lycka. Det är ock därför jag tillåtit mig uttala den åsikten, att det är särdeles angeläget, då man ger sig in på lösningen af frågor inom den viktiga äktenskapsrätten, att tillse, att dessa frågor lösas så, att slutligen af äktenskapet ej varder något annat öfrigt än en förening, visserligen till släktets förökelse, men ej till dess uppfostran.

Den fråga, som nu här föreligger, synes mig, om den ej rätt beaktas och skärskådas från alla sidor, kunna varda af ödesdiger beskaffenhet. Lika välbetänkt, lika rätt som det varit att genom lagstiftning bereda makan tillfälle att skydda den egendom, som hon infört i boet, liksom ock hvad hon genom eget arbete kan under äktenskapet förvärfva, lika betänksam, synes det mig, bör man å andra sidan vara, då det gäller att utsträcka denna rätt därhän, att kvinnan varder fullmyndig i äktenskapet utan annan inskränkning än den, som ligger däri, att mannen är förvaltare af det gemensamma boet. I realiteten, herr greve och talman, kan jag efter mitt förstånd icke fatta, huru dessa båda rättigheter, kvinnans fullmyndighet inom äktenskapet och mannens målsmanskap öfver det gemensamma boet, låta sig förenas, ty det synes mig alldeles uppenbart, såsom också här blifvit förut påpekadt, att den ena rätten måste komma i ovillkorlig kollision med den andra. Om t. ex., såsom lagutskottet i ett annat sammanhang förutsatt, kvinnan skulle såsom fullmyndig — hvilket ju också vore gifvet — äga rätt att oberoende af mannen bestämma sin vistelseort, och hon ej äger egna tillgångar att bestrida kostnaderna för den egna bostaden eller för resor jorden rundt, så måste väl ovillkorligen varda följden, att mannen med det gemensamma boets egendom måste bestrida kostnaderna därför. Då frågar jag, mina herrar: hvad blir då kvar af mannens förvaltningsrätt, då han ju i verkligheten endast har att betala hvad hustrun depenserar? Jag tycker, att ställningen i så fall blifver ungefär den, att — om man tager en jämförelse

Om revision af gällande lagstiftning rörande hustrus rättsliga ställning.
(Forts.)

Om revision af gällande lagstiftning rörande hustrus rättsliga ställning. från ett bolag — hustrun blir den så kallade verkställande direktören och mannen blir kassören.

Jag förstår mycket väl de känslor, som besjåla de kvinnor, hvilka i medvetandet af sitt eget värde och sin förmåga att fylla sina uppgifter, både sådana de nu äro och sådana de skulle vara, om de blefve fullmyndiga, känna det band, som lagen genom bestämmelser, som inskränka deras myndighet, lägger på dem, vara nedsättande för deras värde. Men om de ville besinna, att den myndighet de åstunda kan för många af deras systrar, som ej äro lika väl utrustade å hjärtats och hufvudets vägnar, vara till fördärf, till fördärf för dem själfva, till fördärf för deras män, till fördärf för deras hem, så skulle de med jämnmood finna sig i den uteblifna myndighetsförklaringen, af hvilken de för öfrigt nog icke äro i så synnerligt stort behof, helst som de densamma förutan nog veta att den behöriga myndigheten utöfva.

Med det sagda har jag ingalunda velat motsätta mig en skrifvelse i det syfte, som lagutskottet uttalat. Frågan är af stor vikt, och min aktning för den ärade motionär, som har framburit densamma, gör mig gärna villig att biträda en dylik hemställan; och det kan ju mycket väl hända, att, när förståndigare män än jag få tillfälle att taga frågan om hand, den kan lösas på ett sätt, så att mina tvifvelsmål om lämpligheten af den ifrågasatta reformen vara häfda. Men medgifvas måste dock, att, särskildt med hänsyn till den, som det synes mig, mycket oklara ställning till frågan, som lagutskottet intagit och som äfven återfinnes i lagutskottets kläm, Kungl. Maj:t:s uppgift varder ganska vansklig. Men Kungl. Maj:t är ju mycket van vid att från Riksdagen få mottaga skrivelser, där det dunkelt tänkta gifvit sig uttryck i det dunkelt sagda, och det kan väl därför vara att hoppas, att något godt kan komma af ett beslut om en skrifvelse, sådan som lagutskottet föreslagit; men väl må vederbörande vid närmare öfvervägande af den viktiga frågan beakta, hvarthän man genom den ifrågasatta reformen kan komma och om densamma med alla sina konsekvenser är önskvärd.

Herr grefve och talman, jag yrkar bifall till lagutskottets förslag.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att i afseende på föreliggande utlåtande yrkats: 1:o) att hvad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle bifalla det förslag, som innefattades i den af herr Lindhagen och friherre Bonde vid utlåtandet afgifna reservation; och 3:o) att utskottets hemställan skulle afslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på

bifall till utskottets hemställan, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf herr talmannen hemställde, huruvida kammaren ville till kontraposition därvid antaga afslag å utskottets hemställan eller godkännande af det under 2:o) här ofvan omförmälda yrkande; och förklarade herr talmannen sig anse de härå afgifna svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga afslag.

Herr *Berg, Lars*, begärde votering om kontrapositionens innehåll, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen angående lagutskottets utlåtande n:o 20 antager afslag å utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Lindhagens och friherre Bondes vid utlåtandet afgifna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 86;

Nej — 17.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs för hufvudvoteringen en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 51;

Nej — 48.

*Ifrågasatt
internering af
alkoholister.*

Föredrogs å nyo lagutskottets den 20 och 21 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 21, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen angående internering af alkoholister.

Herr Hasselrot: Jag kan för min del, oaktadt jag är reserwant i denna fråga, instämma med utskottet däri, att syftet med framställningen är i hög grad behjärtansvärdt. Det är nämligen för kammaren väl bekant, att alkoholismen är så utbredd och antalet af alkoholister i vårt land så stort, att allt hvad som lämpligen kan göras för deras förbättring måste anses synnerligen angeläget och klokt. Nu har därtill kommit, att utskottet formulerat sitt förslag så försiktigt, att däremot egentligen ingenting är att säga. Det har endast begärts en utredning, huruvida och i hvad mån ifrågasatta föreskrifter må kunna meddelas, och att, i fall utredningen därtill gifver anledning, Kungl. Maj:t skall framlägga förslag till lagstiftning i ämnet. Men om man försöker tänka sig närmare in i frågan, så kommer man — åtminstone har jag gjort det — till den slutsats, att något lämpligt förslag härutinnan, som ej går längre, än statens rätt och förmåga sträcka sig, icke läter kunna framställas. Det ligger först och främst för min uppfattning något mycket motbjudande däri, att man skulle mot en persons vilja, utan någon egentlig förbrytelse, kunna internera honom, och detta icke blott för en kort tid, utan minst i 18 månader, kanske 2 år å 3 år. Sådant skulle ju ske visserligen också i det allmännas intresse, men hufvudsakligen till den enskildes och hans familjs eller närståendes nytta. Det anses vara för honom fördelaktigt att komma från denna sjukdom, och därför tager staten och sätter in honom på en relativt lång tid. För mig synes det tvifvelaktigt, om staten verkligen kan anses hafva rätt därtill.

Nu gifves det visserligen länder, där sådan lagstiftning existerar, nämligen i några kantoner i Schweiz och i några stater i Amerika samt i viss mån men först sedan år 1900 i England och Norge. Någon erfarenhet hafva vi emellertid ej af denna senare lagstiftning. Därtill kommer frågan om de stora kostnaderna. Det är ju icke någon liten affär, hvarom här är fråga.

Man måste ju tänka sig, att därest staten skall lagstifta i en dylik fråga, måste det finnas anstalter, där sådana personer, om hvilka här är tal, skola kunna vistas en så lång tid, som här ifrågasättes, och det lär ej vara tänkbart, att, på samma gång staten skulle döma en person att sättas in på en förbättringsanstalt, staten skulle säga: det skall du betala själf. Personen i fråga kanske icke har så synnerligen god råd, och man vet ju ej på förhand, om han verkligen får nytta af den kur, han skall undergå. Under sådana förhållanden måste staten eller kommunen träda emellan. Men då staten under nuvarande förhållanden har att sörja för att anskaffa platser åt de sinnessjuka i vårt land, hvilket är förenadt med stora kostnader, och dessutom har att bestrida kostnaderna för många andra viktiga likartade sociala frågor, så synes det mig mindre välbetänkt att kasta sig in på en så vidlyftig sak som att tvångsvis internera dessa många alkoholister.

*Ifrågasatt
internering af
alkoholister.*

(Forts.)

Nu säger man kanske, att det är ju ej så farligt, då här är blott fråga om en utredning. Men det är dock den skillnaden mellan denna utredning och många andra, att denna kommer att blifva både mycket besvärlig och mycket dyrbar. Och då man såsom jag har den uppfattningen, att ett praktiskt och nyttigt resultat antagligen däraf icke kan vinnas, synes det lämpligare att afböja en sådan utredning äfven i den form, hvori frågan nu föreligger.

Jag tillåter mig därför yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Hedenstierna: Jag tillåter mig att i största korthet bemöta den ärade reservanten samt söka klargöra mina och äfven lagutskottets åsikter. Ifrågavarande motion går ut på att bereda lämplig vård åt alkoholister eller s. k. vane-drinkare, och frågan härom är en bland de uppgifter, som i vår tid påkalla statens ingripande och börja spela in med stor och öfverväldigande kraft. Staten har, säger man, då dryckenskapen hotar att förgifta kommande släktens lif, rättighet att söka förekomma den folkröta, som ligger i alkoholismen och som mer och mer tager fart och vinner insteg hos allmänheten, samt att jämväl söka i tid rädda dessa olyckliga, hvilka kunna anses ej vara sig själfve mäktiga. Är alkoholismen, såsom man förutsätter, en sjukdom af den beskaffenhet, att den sjuke, ehuru han väl inser det onda, ändock ej äger kraft eller förmåga att skydda och bevara sig själf, då är han att anse såsom omyndig och otillräknelig, och då har staten skyldighet att räcka honom en räddande hand och se till, att en sådan stackars varelse likaväl som de vansinnige eller med andra svåra sjukdomar behäftade sättes in å vårdanstalt för att om möjligt botas. Man har här uppgifvit, att antalet alkoholister skall vara ganska stort, kanske 50,000 personer. Detta må nu vara öfverdrift; men är antalet stort, så är det

*Ifrågasatt
internering af
alkoholister.*

(Forts.)

också en skyldighet att i tid vidtaga åtgärder mot det onda, så att det ej växer oss öfver hufvudet. Af försök, som skett att internera dylika vane-drinkare, har man funnit, att omkring en tredjedel botats, att en tredjedel förbättrats och att endast den återstående tredjedelen har ansetts obotligt sjuka. Man frågar sig då: kan det ej vara skäl, att staten gör så pass mycket i lagstiftningsväg, att den försöker att rädda hvad räddas kan och förekomma de sjukas återfall, när de äro på god väg att räddas?

Lagar i detta syfte hafva, såsom reservanten nyss nämnde och såsom motionen äfven framhåller, blifvit antagna i en del främmande länder. Hos oss är saken ej alldeles ny. Vi hafva här i Riksdagen haft motioner i detta syfte flere gånger förut, och särskildt har herr Waldenström gjort hemställan om anslag. En sådan motion bifölls på så sätt, att Riksdagen beviljade ett anslag af allmänna medel för att understödja de olyckliga. Detta var år 1893. Det första anslag, som Riksdagen beviljade, utgjorde 2,000 kronor. 1894 års Riksdag beviljade äfven detta anslag, och 1895 års Riksdag höjde det till 3,000 kronor. Dessa anslag hafva utgått till en vid »Sans Souci» i närheten af Uppsala inrättad enskild vårdanstalt, där åtskilliga personer undergått behandling, ehuru man då ännu ej hunnit få tillräcklig erfarenhet om saken. Sedermera hafva inrättats ytterligare några vårdanstalter. Men till följd däraf, att det icke funnes någon möjlighet att tvinga dessa vane-drinkare, hafva dessa anstalter icke blifvit tillräckligt uppmärksammade.

Lagutskottets åsikt är nu, att om det skall blifva någon effektivitet med en sådan här lag, bör det föreskrifvas, att dessa vanedrinkare skola kunna mot sin vilja interneras, men lagutskottet har uttryckligen betonat, att det ej vill vara med om att internera hvilken drinkare som helst, utan att endast efter en genomgående och grundlig undersökning samt efter domstols beslut och läkares hörande tvångsinternering skulle kunna komma i fråga. Då jag nu anser tiden vara inne, att någonting göres, och den befarade kostnaden för vårdanstalter väl ej skall komma att blifva större än sakens vikt kräfver, får jag ansluta mig till lagutskottets skrifvelseförslag, till hvilket jag yrkar bifall.

Herr Törneblad: Till hvad den förste talaren yttrat ber jag att få lägga några reflexioner af mera allmän art.

Riksdagen torde väl veta, hvad det betyder att aflåta en skrifvelse. Riksdagen har många gånger blifvit erinrad om att så och så har Riksdagen skrifvit, men när sedan frågan kommit tillbaka, har det icke varit så säkert, att man velat kännas vid allt, som skrifvits. Jag behöfver icke taga mer än ett exempel: det förekommer i dessa dagar, och frågan har öfverlämnats till ett särskildt utskott. Jag menar, hvad som är skrifvet om skogs-

vården. Men i den frågan har det dock under många år, ja, snart sagdt ett halft sekel, föregått diskussioner och utredningar.

*Ifrågasatt
internering af
alkoholister.*

Hur är det åter med den sak, som i dag föreligger till Riksdagens pröfning? Har den föregåtts af en långvarig utredning? Nej, saken är alldeles ny, och det är icke ens säkert, att det gäller hvad den föregående talaren angaf såsom en »lämplig» vård åt alkoholister. Ty det är icke gifvet, att den vård, som nu föreslås, den tvungna vården, är den lämpliga eller den lämpligaste. Jag tror därför, att Riksdagen bör betänka sig, innan den aflåter en skrivelse med så allmänt syfte som denna och som skulle gifva regeringen så mycket att tänka på och utreda, därför att den utredning, som föreligger i motionen och utskottets betänkande, är långt ifrån tillräcklig.

Nu kan man visserligen icke begära, att en motion eller ett utskottsbetänkande skall kunna gifva en fullständig utredning af en hel fråga. Men så mycket kan man dock begära, att den utredning, som förelägges och på grund af hvilken Riksdagen skall fatta beslut, skall vara i någon mån fix och bestämd. Hur är det här? Allt är så sväfvande som möjligt. Först och främst begreppet alkoholist. Finnes det här någon definition på hvad alkoholist är? Därom kan det vara mycket olika åsikter, till och med bland dem, som i sista hand skulle pröfva det hela, nämligen läkarne. Äro herrarne säkra på att läkarnes åsikter i det fallet öfverensstämma med hvarandra? De skulle ändå få ganska mycket att säga. För öfrigt äro de exempel, som äro hämtade från utlandets lagstiftning, så beskaffade, att man finner, att utlandet sökt lösa frågan på många olika sätt och att man icke har kunnat komma till någon enighet om hvilket som är det rätta. Jag skall i det fallet icke trötta herrarne i vidsträcktare mån än genom att hänvisa till hvad som står i motionen om de olika försöken i utlandet, och jag tror, att citatet från de australiska staternas lagstiftning gärna kunde ha varit borta, ty de australiska staterna äro sannerligen icke några modellstater i fråga om lagstiftning.

Där finnes ju också åtskilligt annat i betänkandet, men det talar lika mycket mot som för motionen. Jag skall endast erinra om förhållandena i Frankrike och Belgien.

Vidare har utskottet i sin motivering uttalat önskemål både åt det ena och det andra hållet. Utskottet säger visserligen på ett ställe, att interneringen skulle föregås af en fullständig undersökning och bero på domstols beslut, men på ett annat ställe säger utskottet: »Det skulle därför möjligen vara önskvärdt, om lagstiftningen kunde gå längre och medgifva ett ingripande tvångsvis äfven i andra fall, och man torde alltså icke böra helt och hållet afvisa tanken därpå, äfven om, såsom utskottet redan framhållit, vägande skäl kunna anföras mot en sådan lagstift-

*Ifrågasatt
internering af
alkoholister.*

(Forts.)

ning». Behöfver jag mer än läsa upp detta citat för att visa, att saken icke är mogen och icke varit mogen ens i utskottet?

Kommer jag så till de ekonomiska följderna af denna skrifvelse, som sedermera skulle leda till en lagstiftning — ja, då kunna herrarne mycket väl förstå, att det kan blifva allvarsamt, om det är sant, att det finnes 50,000 alkoholister — jag vidhåller fortfarande, att jag icke riktigt vet hvad därmed menas — men skall det ligga ett motiv i det stora antal, som behöfver botas, så få vi allt bereda oss på ett stort antal anstalter. Nu är jag icke säker, om ej de, som skulle mot sin vilja interneras, skulle blifva tvungna att vara kvar ganska länge, och i sådant fall skulle anstalterna behöfva tilltagas i större omfattning.

Vi hafva nu att sörja för flera hospital och måhända också flera sanatorier. Låtom oss hålla fast vid detta, låtom oss icke i första hugget på grund af någon tillfällig stämning, som upparbetats, besluta en skrifvelse, som kan föra till ganska betänkliga konsekvenser i ekonomiskt afseende och i fråga om den personliga friheten, hvilket jag anser vara det förnämsta. Hvilka svårigheter och missbruk skulle icke i *det* afseendet kunna uppkomma!

Jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Herr von Mentzer: Det är naturligtvis fåfängt för mig att taga till orda i detta fall, men då jag ej delar den åsikt, som nu senast här blifvit uttalad, anser jag det vara en skyldighet mot mig själf att framhålla de skäl, som göra, att jag står på en annan ståndpunkt än den nästföregående ärade talaren.

Det har sagts, att den lagstiftning, som nu är ifrågasatt, är en nyhet inom den svenska lagstiftningen. Jag kan icke se saken fullkomligt på det sättet. Vi hafva ju nämligen förut lagbestämmelser om internering af sinnessjuka, af lösdrifvare, af vanartade barn o. s. v.; och skulle man endast internera på de skäl, som skrifvelseförslaget motståndare framhållit, d. v. s. från strafflagssynpunkt eller när brott är begånget mot staten, skulle ju icke några blott sinnessjuka eller lösdrifvare eller vanartade barn kunna med våld kvarhållas i anstalterna. Jag vill icke härmed säga annat, än att de personer, som nu äro i fråga, endast i viss mån kunna likställas med de sinnessjuka, om hvilka det redan finnes i lag medgifvet, att de få interneras; och det är så långt ifrån, att jag kan se saken så, att den nu ifrågasatta lagen skulle strida mot förutvarande lagstiftning, att jag tvärtom tycker, att den står i full öfverensstämmelse med hela den anda, som, såvidt jag vet och har mig bekant, ligger till grund för vår strafflagstiftning. Det är nämligen förbättringsidén, förbättringsteorien, som ligger till grund därför, och det är väl icke annat än förbättring, som här afses med interneringen.

Mot lagen har mycket ifrigt och kraftigt anmärkts, att den-

samma skulle göra ett obehörigt ingrepp i vissa personers frihet. Ja, det finns ju många olika meningar om hvad som menas med frihet; men jag kan icke låta bli att tycka, att det är en underlig frihet, att en person skall hafva rättighet att förstöra sig själf och de sina och sin och deras förmögenhetsställning; och för resten vill jag hemställa, huruvida det icke är möjligt, att man i ifvern att försvara friheten kan glömma, att man äfven har skyldighet att försvara vissa personers rättighet till frid, rättighet att hafva sin ställning okränk. Jag syftar härmed på drinkarens eller alkoholisters olyckliga familj.

*Ifrågasatt
internering af
alkoholister.*

(Forts.)

Man har vidare förespeglat de stora kostnader, som äro att förvänta, om det skulle komma till en sådan lagstiftning som den nu ifrågasatta. Jag tror icke, att det för närvarande gäller mera, än att domstolen skall hafva rättighet att förklara, att en person *må* insättas i alkoholasyl. Det kan icke skäligen resolveras, att han *ovillkorligen skall* insättas, utan endast att han *må* insättas. Och jag skulle icke rygga så synnerligen mycket tillbaka för äfven vissa utgifter från statens sida i denna riktning, då jag kommer ihåg, huru mycket staten dock tager emot af brännvinsmedel, och då jag kommer ihåg, till huru lyckliga resultat man redan kommit genom alkoholisters särskilda behandling.

»Saken är icke mogen», heter det; »saken är icke mogen ännu». Ja, fråga dem, som stå närmast drinkarne, fråga deras hustrur och deras familjer, om icke de ännu anse den vara mogen!

Det skulle äfven blifva tvifvelaktigt, hvad som menas med alkoholist. Ja, det kan ju vara tvifvelaktigt redan nu, hvad som menas med sinnessvag. Det förhållande, att icke absolut enighet kan vinnas i de särskilda fallen, kan ju icke hjälpas. Men när en eller två läkare vitsorda saken, är den ju klar i ena fallet, och då skulle den väl också kunna vara klar i det andra.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Herr Leman: De bifallsrop, som följde talaren på stockholmsbänken, hafva gjort situationen alldeles klar för mig, om den icke varit det redan förut; och skälet, hvarför jag begärt ordet, är därför icke, att jag hyser förhoppning att få med mig en enda röst af majoriteten, men jag vill icke synas feg, utan då jag varit med om utskottets betänkande, vill jag i största korthet förklara till protokollet, hvarför jag varit det.

Jag har biträdt utskottets hemställan, emedan jag anser, att den i det schweiziska strafflagsförslaget förekommande, af utskottet återgifna bestämmelsen är ganska nyttig och sund. Den lyder: »Om en vane-drinkare dömes till fängelse för en tid af högst ett år, kan domstolen efter läkares hörande låta intaga honom i en kuranstalt för drinkare, sedan han aftjänat straffet.

*Ifrågasatt
internering af
alkoholister.*
(Forts.) Domstolen bestämmer tillika, att han skall lösgifvas ur anstalten, så snart han blifvit botad; efter två års vistelse å anstalten skall han i alla händelser lösgifvas. Likaså kan en vane-drinkare, som på grund af otillräknelighet blifvit frikänd, af domstolen interneras i en drinkareanstalt».

Nå mina herrar, I skratten åt denna nyhet i lagstiftningen. Här i kammaren får man ej komma med något nytt. Det skall då åtminstone vara mycket gammalt nytt. Det är emellertid min bestämda öfvertygelse, att, om en sådan begränsning iakttagas som i det schweiziska lagförslaget, saken omsider skall slå igenom. Och detta blefve ej så farligt för den personliga friheten, som talaren på stockholmsbanken tycktes föreställa sig. Jag vill visst icke vara med om, att administrativ myndighet skulle få bestämma om internering, utan anser, att endast domstol, efter att först hafva hört läkares utlåtande, skall äga att därom förordna. Men då blifver interneringen ett straff, kan man säga. Nåväl, straffet har två karaktärer: dels innebär det en varning, dels är det afsedt att vara förbättrande eller kurativt. Om vane-drinkarne, som nu sitta af några dagars fängelse, få veta, att det kan hända dem, om de förstöra sina familjers frid och lycka, att de blifva inspärrade på en kuranstalt, tror jag, att, om icke alla, så dock åtskilliga låta sig afskräckas; och ehuru det visserligen icke är säkert, att alla de, som blifva insatta, förbättras, är ju dock möjlighet icke utesluten, att icke åtskilliga skulle utgå botade ur anstalten. Och härmed vore ju ej så litet vunnet.

Herr talman! Jag skall icke uppehålla tiden längre, utan slutar med att yrka bifall till lagutskottets förslag.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af förhandlingarna, i enlighet med de yrkanden, som under öfverläggningen förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå; och förklarade herr vice talmannen sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *von Mentzer* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande
n:o 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej; afslås utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 19;

Nej — 64.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 20 och 21 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 22, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändrad lagstiftning rörande hyresaftal, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet de vid sammanträdet början aflämnade kungl. propositionerna.

Herr vice talmannen erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag tillåter mig hemställa, att kammaren behagade besluta, att antalet suppleanter för de elektor, som om lördag skola utses för att anställa val af fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, skall utgöra tio.

Detta förslag antogs.

Justerades fem protokollsutdrag för denna dag.

Onsdagen den 25 Februari.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärenden skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 3,30 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Fredagen den 27 februari.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Herr statsrådet *Odelberg* aflämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående upplåtelse till Eskilstuna stad af mark från Eskilstuna kungsladugård och från kronohemmanen Gredby n:is 1 och 2 i Södermanlands län.

Justerades protokollet för den 20 i denna månad.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets memorial n:o 18, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 10 i anledning af väckta motioner om förhöjning af tullen å förhydnings-, press- och takpapp.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran statsutskottets den 25 innevarande februari bordlagda utlåtande n:o 26, äfvensom bevillningsutskottets samma dag bordlagda betänkan den n:is 15—17.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den under sammanträdet aflämnade kungl. propositionen.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kammaren åtskildes kl. 2,37 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
